

Torsdagen den 20 mars
Kl. 12.00

*Kompletteringsval till
talmanskonferensen
och valberedningen*

*Preliminär plan för
kammarens samman-
träden under hösten
1986*

Förhandlingarna leddes av andre vice talmannen.

1 § Kompletteringsval till talmanskonferensen och valberedningen

Anf. 1 ANDRE VICE TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant för gruppens företrädare i talmanskonferensen efter Ivar Nordberg anmält Marianne Stålberg och som suppleant i valberedningen efter Lilly Hansson anmält Birgitta Johansson.

Andre vice talmannen förklarade valda till

suppleant för företrädare för parti-grupp i talmanskonferensen
Marianne Stålberg (s)

suppleant i valberedningen
Birgitta Johansson (s)

2 § Justerades protokollen för den 12 innevarande månad.

3 § Preliminär plan för kammarens sammanträden under hösten 1986

Anf. 2 ANDRE VICE TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter har redan nu utdelats en av talmanskonferensen godkänd plan för kammarens sammanträden den 7 oktober – den 7 november 1986.

4 § Föredrogs och hänvisades
Propositionerna

1985/86:110 till finansutskottet

1985/86:118 till trafikutskottet

1985/86:119 till lagutskottet

1985/86:133 till socialförsäkringsutskottet

1985/86:136 till socialutskottet

6 § Svenskundervisning för vuxna invandrare

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1985/86:10 om svenskundervisning för vuxna invandrare (prop. 1985/86:67 och 1985/86:100 delvis).

Anf. 3 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Sverige är ganska unikt genom att erbjuda en undervisning i svenska språket för dem som invandrat till vårt land. Det ter sig naturligt att det skall vara på det sättet. Självfallet måste detta också vara betydelsefullt för invandrarna.

Målsättningen är, som det också står angivet i utbildningsutskottets betänkande 10, att ge invandrarna sådana kunskaper i svenska språket och om samhälle och arbetsliv att invandrarna kan hävda sina rättigheter och påverka sin situation rent allmänt. Kunskaperna skall också underlätta för dem att uppfylla de krav och fullfölja de skyldigheter som det är fråga om i samhället. De skall kunna delta i samhällslivet i hela dess vidd. Inte minst väsentligt är det att de får goda kunskaper i svenska, så att de kan tillgodogöra sig den utbildning som framför allt erbjuds i vuxenutbildningens regi.

Riksdagen fattade ett principbeslut 1984 om riktlinjer för den framtida svenskundervisningen. Det innebär att den försöksverksamhet som hittills pågått den 1 juli i år ersätts av ett nytt system med dels grundläggande svenskundervisning för invandrare, dels en påbyggnadsundervisning, totalt 700 timmar. Om detta har det inte rått någon som helst oenighet i utskottet, inte heller om den princip som är utslagsgivande, nämligen att det är kommunerna som i fortsättningen skall ha ett lagstadgat ansvar för att grundläggande svenskundervisning för invandrare anordnas. Anordnare kan vara av fyra olika typer. Kommunen själv kan stå för invandrarundervisningen, antingen i anslutning till kommunal vuxenutbildning, komvux, eller också inom en fristående kommunal organisation. Men kommunen kan också enligt majoritetens förslag uppdra åt andra anordnare att ta hand om denna undervisning. Det kan gälla studieförbund och folkhögskolor och det kan gälla arbetsmarknadsutbildning, AMU, som enligt propositionen dock endast skulle ha hand om grundläggande undervisning fram till den 30 juni 1987. I fråga om detta har det skett en ändring i utskottet som jag återkommer till.

Från den moderata sidan vänder vi oss emot att kommunerna skall ge ett uppdrag till olika anordnare. Vi menar att dessa bör kunna erbjuda undervisningsalternativ direkt till invandrarna. Denna punkt är enligt vår åsikt väsentlig, eftersom svenskundervisningen för invandrare i många fall egentligen utgör den första kontakt som invandrare får med vårt land. Det är kanske den första kontakten de får med ett öppet och demokratiskt samhälle.

många gånger med andra värderingar än dem som råder i de länder som de kommer ifrån.

Vi på moderat håll menar att det måste visas respekt för invandrarnas integritet och för deras värderingar. Om de t. ex. anlitar ett studieförbund skall de vara fullt införstådda med att det inom studieförbunden finns olika värderingar. Många av studieförbunden har en direkt politisk anknytning. De största studieförbunden har de politiska partierna som medlemsorganisationer. Socialdemokraterna har ABF. Moderata samlingspartiet har Medborgarskolan. Centern och folkpartiet har Vuxenskolan.

För oss är det angeläget att invandrarna får en möjlighet att själva bilda sig en uppfattning. Det skall alltså i görligaste mån vara fråga om en värdeneutralitet. Därför bör hela systemet byggas upp på ett sådant sätt att invandrarna själva kan bestämma var de vill studera svenska, alltså var de vill slussas in i det svenska samhället. Det är således invandrarna som skall kunna ange vilken anordnare de föredrar, vare sig det är kommun, studieförbund, folkhögskola eller AMU. Även AMU kommer alltså in i detta system på lika villkor och utan de begränsningar som majoriteten föreslår.

Kommunen skall alltid vara beredd att ställa upp och anordna svenskundervisning i kommunal regi om lägst tolv och i glesbygd lägst åtta invandrare så begär. Skall det vara ett lägre antal föreställer vi oss att det måste gå att ordna samverkan med andra kommuner. Olika anordnare skall alltså enligt den uppfattning som vi moderater har kunna erbjuda en grundläggande svenskundervisning för invandrare direkt till invandrarna och inte bara på uppdrag av kommunen. Därigenom kommer man säkert också att undvika åtskilligt mygel i olika kommuner, där det annars kan bli slagsmål om vem som skall stå som anordnare.

En följd av vårt synsätt blir självfallet att vi också kräver att det skall vara ett neutralt statsbidragssystem och att statsbidragen skall gå direkt till anordnarna. Skolöverstyrelsen bör göra upp en resursram för varje kommun, och inom denna ram kan sedan statsbidrag utgå till anordnarna i proportion till deras andel av kommunens totala svenskundervisning. Samma princip bör också råda när det gäller påbyggnadsundervisningen. Vi avvisar helt förslaget att studieförbunden skall få studietimmar i förhållande till den verksamhet som de har haft under de senaste tre budgetåren. Det här innebär inte något annat än att man konserverar den struktur som nu råder och att man sätter konkurrensen mellan studieförbunden ur spel. Det finns anledning att även tro att detta alldeles speciellt kommer att gynna det största studieförbundet, nämligen ABF.

När vi nu får ett helt nytt system för svenskundervisning, då bör man också dra konsekvenserna av detta. Propositionen har tillbakavisats på vissa punkter, bl. a. gäller det rätten att få delta i undervisningen. Riksdagen beslöt 1984 att invandrare som väntade på uppehållstillstånd skulle få delta i grundläggande svenskundervisning om väntetiden var längre än fyra veckor. I propositionen negligeras detta. Utskottet erinrar nu emellertid enhälligt om riksdagens beslut 1984, vilket alltså innebär att invandrare skall få delta i svenskundervisning om väntetiden blir längre än fyra veckor. Inte heller skall någon polisutredning behöva vara klar. Vi menar att det kan vara betydelsefullt att invandraren får chans att relativt tidigt komma i åtnjutande av denna

undervisning. Även om det sedan skulle visa sig att invandraren inte får uppehållstillstånd, är det säkert inte fråga om bortkastad tid.

Utbildningsutskottets skrivning i det här hänseendet – mild i form men stark i sak – lyder: "Då riksdagens tillkännagivande år 1984 fortfarande äger sin giltighet anser utskottet att det inte behövs något förnyat tillkännagivande för att det tidigare beslutet skall följas ---." Därefter har alltså regeringen och andra myndigheter att rätta och packa sig.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 1, 5, 9 och 12.

Anf. 4 LENNART ALSÉN (fp):

Herr talman! Folkpartiet har i skilda sammanhang givit uttryck för sin uppfattning att Sverige skall bedriva en generös invandrings- och flyktingpolitik. Skall en sådan generös invandringspolitik fullföljas krävs också att Sverige tar ansvar för att alla som kommer ges förutsättningar att kunna skapa en meningsfull framtid här. Ett av de viktigaste instrumenten i detta sammanhang är att erbjuda invandrarna en god undervisning i svenska språket.

Riksdagen beslöt hösten 1984 om principerna för svenskundervisning för vuxna invandrare. I dag har vi att ta ställning till en uppföljning av nämnda principer. Jag skall därför kort beröra några för folkpartiet viktiga punkter i detta betänkande.

Vad gäller både grund-sfi och påbyggnads-sfi finns flera olika utbildningsanordnare att välja mellan. Från folkpartiets sida ser vi detta som något mycket positivt. Mot denna bakgrund är det väsentligt att kommunerna tar stor hänsyn till invandrarnas önskemål vad gäller val av anordnare. Det finns också i detta sammanhang skäl att peka på vikten av att studieförbunden ges möjligheter att på lika villkor erbjuda sina tjänster.

Herr talman! Vi har från folkpartiets sida också understrukt vikten av att svenskundervisningen sätts in så snart som möjligt efter det att invandraren sökt uppehållstillstånd. En lång polisutredning får alltså inte påverka de väntandes möjlighet att få svenskundervisning. Både socialförsäkringsutskottet och utbildningsutskottet anser att den väntande bör få delta i grund-sfi om väntetiden blir avsevärt längre än fyra veckor.

Herr talman! Kommunen har enligt det föreliggande förslaget skyldighet att samråda med arbetsgivare och fackliga organisationer i vad gäller de anställda invandrarnas deltagande i undervisningen. Avsikten med samrådet är att få till stånd en undervisning där pedagogiska krav tillgodoses och olägenheter för såväl arbetstagare som arbetsgivare undviks. I synnerhet för små och medelstora företag kan undervisningen innebära problem för verksamheten. Det är viktigt att detta beaktas vid uppläggnings av undervisningen.

Vi har från folkpartiets sida också uppmärksammat behovet av att fastställa en undervisningstimmens längd. I dag är studieförbundens studietimme 45 minuter, medan den i den kommunala utbildningen för vuxna och AMU är 40 minuter. Det förutsätts i det föreliggande betänkandet att tiden 45 minuter skall gälla beträffande undervisning i grund-sfi. Detta konstaterande är måhända något som kan väcka uppmärksamhet i vissa kretsar.

För att undervisningen i svenska för invandrare skall få så god kvalitet som möjligt har folkpartiet också betonat nödvändigheten av god lärarkompetens och behovet av kompletterande utbildning och fortbildning för nu verksamma lärare. Vi förutsätter alltså att regeringen snarast fastställer bestämmelser om lärarkompetens och ger UHÄ och SÖ de uppdrag som behövs för att utbildning och fortbildning skall komma till stånd.

Till sist, herr talman, vill jag något belysa en fråga i vilken vi från folkpartiets sida är oense med utskottsmajoriteten. Det gäller fördelningen av resurser till påbyggnads-sfi. Majoriteten föreslår att SÖ får fördela antalet studietimmar på studieförbunden i förhållande till det genomsnittliga antalet statsbidragsberättigade studietimmar i sfi under de senaste tre budgetåren. Den föreslagna fördelningsgrunden för studietimmar i påbyggnads-sfi skulle möjligen fungera enligt den gamla modellen för flyktingmottagning, när de flesta flyktingarna kom till storstäder och fick undervisning genom vissa dominerande studieförbund. Det nya flyktingmottagandet innebär att så gott som alla kommuner kommer att ta emot flyktingar och få ansvar för sfi-undervisningen.

Om studieförbunden skall vara lokalt förankrade och kunna verka på lika villkor samt hänsyn skall kunna tas till invandrarnas önskemål, måste resurserna för påbyggnads-sfi fördelas efter en annan grund än hittills. Från folkpartiets sida anser vi att samma modell för fördelning av resurserna som föreslagits när det gäller grund-sfi bör användas för påbyggnads-sfi under de tre första åren efter sfi-reformens genomförande. Därefter kan resursfördelningen ske efter ett genomsnitt av de tre senaste årens verksamhet.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 10 gällande statsbidrag till studiecirklar i påbyggnadsundervisning i svenska för invandrare.

Anf. 5 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Reformarbetet av svenskundervisningen för vuxna invandrare har faktiskt tagit ganska lång tid. Redan 1981 var utredningen färdig med sitt förslag, och efter en tämligen kort remisstid hade den dåvarande regeringen vid regeringsskiftet 1982 ett utkast klart till en proposition om en ny svenskundervisning. Men det dröjde ända till november 1984 innan vi här i riksdagen kunde fatta beslut, det första principbeslutet om förändringar i svenskundervisningen. Och inte förrän den 1 juli 1986 kan alltså reformen träda i kraft.

Det har således gått en mycket lång tid. Mer än en hel mandatperiod har det tagit att få fram detta förslag. Ändå kan vi konstatera att det är under mycket stor tidspress som reformen nu skall sättas i sjön. Många frågar sig om det kommer att vara möjligt att få en verksam och effektiv svenskundervisning per den 1 juli detta år.

I samband med att principbeslutet fattades redovisade vi från centern i ett särskilt yttrande att vårt utgångsläge när det gällde propositionen egentligen var att helt och hållet yrka avslag på den. Det var också vad vi skrev i vår partimotion. Att vi sedan ändå under resans gång ställde oss bakom propositionen berodde dels på att vi i samband med utskottsbehandlingen lyckades få till stånd en lång rad viktiga förändringar, dels på att vi då tyckte

att frågan inte kunde förhalas ytterligare. Det var angeläget att vi verkligen kom till ett beslut.

När man nu börjar kunna se slutresultatet kan vi måhända ångra att vi inte stod fast vid vårt yrkande om avslag. Vi skulle i så fall i stället ha fått ett helt nytt förslag. Kanske hade slutresultatet då kunnat bli något bättre.

En av de frågor som vi debatterade intensivt i samband med principbeslutet var kostnadstäckningen för kommunerna. Staten lyfter alltså över ansvaret att stå för svenskundervisningen för vuxna invandrare på kommunerna. Ett av de stora diskussionsämnena var i vilken mån det statsbidrag som man avsåg att ge till kommunerna skulle komma att täcka de verkliga kostnaderna. Jag vill inte påstå att vi var ense i debatten i kammaren, men vi kom ändå ett stycke på väg. I samband med att förslaget till nytt statsbidragssystem presenterades kom det också ett pressmeddelande från utbildningsdepartementet, där utbildningsminister Lennart Bodström säger följande:

”Kommunerna kommer att få ansvaret för denna utbildning, men de kommer genom statsbidrag att garanteras täckning för den genomsnittliga kostnaden för den undervisning de genomfört – – –.”

Mot den bakgrunden känns det konstigt att vi i denna dag fortfarande skall behöva avge reservationer för att hävda att kommunerna skall få kostnadstäckning, att de verkligen skall få betalt för det arbete de utför. Om andemeningen i pressmeddelandet skall stå sig måste rimligen de invandrare som kommer till Sverige, oavsett hur många eller hur få de är, få den svenskundervisning som vi i lag garanterar dem, och följaktligen måste staten betala vad det kostar. Då borde den rimliga konsekvensen vara att det finns ett försöksanslag och att man ser till att kommunerna får de pengar som de har rätt till för den svenskundervisning de har meddelat.

Den andra frågan jag tänkte beröra gäller påbyggnadsutbildningen, som också de båda föregående talarna har varit inne på. Det är riktigt att det, med det nya flyktingmottagandet och den förändrade invandring över huvud taget som vi har i Sverige, har tillkommit många kommuner, som tidigare inte tagit emot invandrare. Det är då märkligt att underlaget för beräkningen av statsbidragen till studieförbunden fortfarande skall bygga på något slags årsmedeltal för de tre senaste åren.

Från centerns sida har vi aktualiserat den frågan en gång tidigare, för något år sedan, i en partimotion. Utskottsmajoriteten motiverade då sitt avstyrkande med att det vore dumt att ändra systemet för hur man skall beräkna statsbidragen alldeles innan utbildningen skall reformeras. Nu reformerar vi svenskundervisningen för invandrare, men fortfarande anses det att vi skall behålla det gamla systemet.

Detta innebär, som jag tror Lennart Alsén pekade på, en risk för att man åsidosätter studieförbundens möjligheter att på lika villkor erbjuda sina tjänster. Vi har ganska ofta under den senaste tiden – inte minst nu när vi i utskottet behandlar folkbildningsfrågor, den breda datautbildningen, m. m. – haft anledning att påminna åtminstone utskottsmajoriteten om att vi har lagt fast grundläggande principer som innebär att folkbildningsarbetet här i landet är fritt och frivilligt och skall kunna erbjudas av alla studieförbund på lika villkor. Dessa principer är viktiga inte minst i det här sammanhanget.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 6, 11 och 13.

Prot. 1985/86:101
20 mars 1986.

*Svenskundervisning
för vuxna invandrare*

Anf. 6 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Regeringens förslag om svenskundervisning för invandrare kommer i en tid som kännetecknas av drastiskt ändrade förutsättningar för invandrarna. Effekterna av den accelererande strukturella omvandling som den kapitalistiska produktionen genomgår blir ett stadigt minskande behov av arbetskraft, och allt större grupper av människor slås ut ur produktionen. Hårdast drabbad blir den okvalificerade arbetskraften, till vilken större delen av invandrarna hör.

Dessutom ställs det i dag helt nya och annorlunda krav på arbetsmarknaden när det gäller ökad yrkesutbildning, höjd allmän kunskapsnivå samt större språkkunskaper. Det innebär större svårigheter för invandrarna att komma in på arbetsmarknaden och att stanna där.

Som en följd av denna utveckling kan man konstatera en ökad segregation på arbetsmarknaden, där invandrarna koncentreras till olika städ- och diskjobb eller annan lågavlönad sysselsättning inom olika serviceyrken. Man kan också konstatera den mycket höga andelen invandrare i arbetsmarknadsutbildningen och i andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

En följd av denna utveckling är också de oroväckande stora arbetslöshets-siffror som redovisas för invandrare och som för vissa åldrar är mer än dubbelt så höga som för befolkningen i övrigt.

Av allt att döma kommer industrins strukturella omvandling att fortsätta också i framtiden med medföljande arbetslöshet och utslagning. Invandrar-nas situation kommer att förvärras i samma takt som konkurrensen om de befintliga arbetsplatserna skärps och arbetslösheten breder ut sig. Därför är det helt nödvändigt med särskilda insatser från samhällets sida.

Undervisning i svenska och orientering om svenska förhållanden är särskilt viktigt. Utan goda kunskaper i svenska har man ingen möjlighet att konkurrera på arbetsmarknaden i dag. Målsättningen med svenskundervisningen skall vara att invandrarna skall kunna hävda sig på den svenska arbetsmarknaden, att de skall kunna klara sig i det dagliga livet och att de skall kunna tillgodogöra sig viktig information på svenska.

Med denna utgångspunkt är den av regeringen framlagda propositionen i väsentliga delar inte acceptabel. Om den antas kommer det att innebära en kraftig sänkning av antalet undervisningstimmar jämfört med den nuvarande faktiska nivån. Med samma utgångspunkt accepterar vi inte propositionens förslag att de som genomgår grundvux-utbildning inte skall ha rätt till grund-sfi. Som det är i dag kommer mycket få elever från grundvux upp till de kunskaper i svenska som behövs för vidare utbildning. Det är fullkomligt självklart att det måste finnas möjligheter att läsa grund-sfi också efter grundvux.

Vi kan inte heller godta den femårsgräns för rätt till sfi som regeringen föreslår för de invandrare som har vistats i Sverige under längre tid. Om det förslaget förverkligas kommer det att innebära att stora grupper kan komma att utestängas från svenskundervisning. Enbart inom LO-kollektivet finns i dag minst 100 000 invandrare som är i omedelbart behov av grundläggande

svenskundervisning. I samhället i övrigt finns troligen ytterligare lika många invandrare med samma behov, bl. a. ett stort antal hemarbetande invandrarkvinnor med mycket bristfälliga kunskaper i svenska. Vänsterpartiet kommunisterna yrkar därför att ingen begränsning med avseende på vistelsetid i landet skall finnas för rätt till grundläggande svenskundervisning.

Förutsättningarna bland invandrarna att tillägna sig det svenska språket är av språkliga, utbildningsmässiga och kulturella skäl mycket olika. Det är dålig politik och dålig ekonomi att avbryta en undervisning, som bara har hunnit halvvägs, därför att den har pågått i ett bestämt antal timmar. Vi anser att någon övre gräns för antalet timmar i sfi ej bör sättas. Behovet bör regleras i undervisningen.

Den nya organisationen för sfi-undervisningen innebär att AMU efter den 1 juli 1986 endast skall anordna påbyggnads-sfi. Det leder till uppsägning av de nuvarande sfi-lärarna inom AMU och olika studieförbund. Totalt hotas omkring 900 av 1 200 sfi-lärare av uppsägning från sina anställningar. Det handlar om välmeriterade lärare som ofta har långvarig och värdefull erfarenhet av undervisning i svenska som andra språk. Det är dessa lärare som har varit med om att bygga upp den försöksverksamhet som har funnits i snart 20 år inom invandrarundervisningen. De har utfört ett pionjärbete och även bidragit till att skapa ett socialt skyddsnet för asylsökande flyktingar under de psykiskt påfrestande och ofta långa väntetiderna.

Vi i vänsterpartiet kommunisterna anser att den erfarenhet som invandrarlärarna har är en resurs som måste tas till vara. Den nya organisationen bör därför vara uppbyggd på grundval av de lärare som finns. I den mån det finns ett behov av kompletterande utbildning för de nu verksamma lärarna skall dessa erbjudas sådan utbildning. Oavsett vilken form kommunerna väljer för sfi-undervisningen måste de nu verksamma lärarna inom AMU och studieförbunden rekryteras till den här verksamheten.

Enligt regeringens förslag till finansiering av det nya sfi-systemet kommer företagen att helt befrias från de kostnader som följer med tillämpningen av den gamla lagen om 240 timmars undervisning.

Vi i vänsterpartiet kommunisterna har länge ansett att man borde ändra systemet med finansieringen av svenskundervisningen för invandrare. Kostnaderna har nämligen utgjort ett skäl för företagen att inte anställa invandrare. På olika sätt har man försökt att smita undan från sina skyldigheter. Efter de försumligheter och lagbrott som har förekommit skulle det vara stötande om man belönade företagen genom att helt avlasta dem kostnaderna. Vi anser således att våra tidigare förslag om att svenskundervisningen för invandrare skall finansieras genom en kollektiv arbetsgivaravgift fortfarande äger giltighet.

Regeringen bör återkomma med ett konkret förslag till finansiering i enlighet med vad jag här anfört. Oavsett finansieringsformen är det angeläget att kommunerna får full kostnadstäckning när det gäller sfi-undervisningen. Vidare bör schablonbidraget till påbyggnads-sfi grundas på principen om att samma kompetenskrav samt likvärdiga löner och anställningsvillkor skall gälla för lärarna både när det gäller påbyggnads-sfi och när det gäller grund-sfi. Förhållandena vad gäller grund-sfi och påbyggnads-sfi

bör vara så lika som möjligt för att kvaliteten på undervisningen skall kunna garanteras.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer.

Anf. 7 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! Jämlikhet, valfrihet och samverkan är de mål som togs som utgångspunkt för de riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken som formulerades 1975. När det gäller att uppnå dessa mål är svenskundervisningen för vuxna invandrare av mycket central betydelse. Sfi utgör en väsentlig del av invandrar- och flyktingpolitiken i vårt land.

Beslutet 1965 om försöksverksamhet med sfi i studieförbunden blev startskottet för ett unikt pionjärbete i syfte att ge invandrarna kunskaper i svenska språket och en orientering om svenska samhällsförhållanden. Senare kom sfi-undervisningen att ges inom AMU, i flyktingförläggningar och på folkhögskolor. Svenskundervisningen fick dock en mycket varierad utformning och inriktning, beroende på om det varit fråga om anställda invandrare, flyktingar, invandrare som omfattades av arbetsmarknadspolitiska åtgärder eller övriga.

Riksdagen beslöt därför i december 1984 om ett nytt system för undervisningen i svenska språket m. m. för vuxna invandrare. I detta beslut angavs målen för den samlade sfi-undervisningen vara att ge invandraren sådana kunskaper i svenska språket samt om det svenska samhället och arbetslivet att invandraren skulle kunna ta vara på sina rättigheter och påverka sin situation samt uppfylla de krav och fullgöra de skyldigheter som det dagliga livet bjuder. Vidare skall undervisningen bidra till att invandrarens ställning på t. ex. arbetsmarknaden stärks. Dessutom skall invandraren kunna medverka i det kulturella, sociala, fackliga och politiska livet samt genomgå utbildning inom det reguljära vuxenutbildningssystemet.

Genom det nya systemet får staten ett ramansvar för sfi, som skall anordnas i form av grund-sfi och påbyggnads-sfi. Kommunen får lagstadgat ansvar för att grund-sfi kommer till stånd genom anlåtande av studieförbund och folkhögskola, genom kommunen själv eller i begränsad omfattning genom AMU. Påbyggnads-sfi får anordnas som studiecirkel eller inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen.

I regeringens proposition 1985/86:67 har regeringen föreslagit riksdagen att anta vissa bestämmelser om svenskundervisningen för vuxna invandrare. Vidare har regeringen i budgetpropositionen lämnat förslag främst om statsbidragets storlek och omfattning.

Utskottet ansluter sig i stort till regeringens förslag men har i anledning av motioner och vad som i övrigt erfarits gjort några kompletterande skrivningar. Utskottet anför att AMU i begränsad omfattning bör kunna komma i fråga som utbildningsanordnare i kommuner där andra anordnare av sfi inte finns eller där den kommunala utbildningsorganisationen saknar sådana resurser som är lämpliga att användas även för grund-sfi.

Utskottet har vidare uppmärksammat situationen för de invandrare som väntar på uppehållstillstånd och som har behov av grundvux. För att delta i grundvux krävs att deltagaren är kyrkobokförd i Sverige. Utskottet förutsätter att regeringen vidtar de åtgärder som behövs för att även dessa invandrare

skall kunna beredas undervisning inom rimlig tid.

Utskottet anför som svar på en motion att de deltagare som av olika anledningar, t. ex. fysisk eller psykisk ohälsa, har svårt att tillgodogöra sig undervisning, får en möjlighet att göra uppehåll i undervisningen om de så önskar för att återkomma när deras förutsättningar att fullfölja studierna är bättre. För att möjlighet skall ges till kortare eller längre undervisning, efter behov, än den genomsnittliga längden på grund-sfi måste deltagarnas kunskaper och färdigheter bedömas. SÖ har angivit att test bör kunna användas. Utskottet utgår från att detta görs på ett sådant sätt att reella möjligheter till differentiering av studietiden skapas i syfte att beakta deltagarnas särskilda behov.

Jag skall något kommentera de 14 reservationer som avgivits till betänkandet. I reservation 1 föreslår utskottets moderata ledamöter att antalet utbildningsanordnare ytterligare vidgas och att dessa anordnare inte skall bedriva undervisningen på uppdrag av sin kommun. Som en följd av dessa förslag föreslår samma ledamöter i reservation 5 förändringar i statsbidragssystemet. Enligt de riktlinjer som riksdagen godkände 1984 skall undervisningen kunna anordnas av studieförbund eller folkhögskola på uppdrag av kommun eller av kommunen själv. Utskottet föreslår, som tidigare nämnts, att AMU i begränsad utsträckning skall kunna komma i fråga. Utskottets förslag är väl avvägt, varför jag yrkar avslag på reservationerna 1 och 5.

I reservation 2 av Björn Samuelson föreslås att det inte bör föreligga hinder för den som är berättigad till grundvux eller som har genomgått denna utbildning att få undervisning i grund-sfi om kommunen så bedömer. Utskottet utgår från att invandrare som får undervisning inom grundvux får sådana kunskaper i svenska m. m. att de inte behöver börja om på nytt med svenskundervisning inom grund-sfi. Deras behov av fortsatt svenskundervisning efter grundvux bör kunna tillgodoses genom påbyggnads-sfi.

I reservation 3 föreslår samma reservant att det inte bör fastställas någon tidsgräns för invandrarnas rätt att delta i grund-sfi. Utbildningsutskottet ansluter sig, liksom socialförsäkringsutskottet gör i sitt yttrande, till den bedömning som gjordes 1984, nämligen att de tidigare invandrarnas behov av sfi skall tillgodoses och att detta bör ske under en femårsperiod. Utskottet har också inhämtat att regeringen givit SÖ i uppgift att göra en kartläggning av undervisningsbehovet för de tidigare invandrarna.

Björn Samuelson föreslår vidare i reservation 4 beträffande längden på undervisningen i grund-sfi att riksdagen bl. a. skall bifalla motion 1985/86:244 yrkande 1. Utskottet erinrade om behovet av individualiserad undervisning i riksdagsbehandlingen år 1984 om riktlinjer för svenskundervisningen. Utskottet anförde vidare att det inte går att fixera ett visst antal timmar som alla skall ha även om man måste utgå från ett genomsnittligt antal timmar per deltagare. Genom utskottets skrivning tillgodoses således behovet av att ge en del deltagare i sfi väsentligt längre undervisning än i genomsnitt. I reservation 7 har vpk föreslagit ändringar av statsbidraget under förutsättning av bifall till reservationerna 2 och 4. Med hänvisning till vad jag anförut yrkar jag avslag på reservationerna 2, 3, 4 och 7.

I reservation 6 föreslår centerns ledamöter i utskottet dels att staten genom statsbidragets utformning garanterar full kostnadstäckning, dels att bidrag

skall utgå till all sådan undervisning i grund-sfi som anordnas i enlighet med lydelsen i lagen. Jag vill hänvisa till att utskottet 1984 påpekade att ett schablonbidrag alltid måste utgå från vissa beräknade genomsnittskostnader. Utskottet tillstyrker därför vad som förordas i propositionerna i fråga om statsbidragets konstruktion och även beträffande timramar för grund-sfi budgetåret 1986/87. Jag vill vidare påpeka att utskottet föreslår att riksdagen skall bemyndiga regeringen att justera antalet studietimmar utifrån det faktiska antalet kyrkobokförda detta kalenderår. Utskottet utgår också från att det skall vara möjligt att under budgetåret 1986/87 i viss utsträckning få utrymme för en del tidigare invandrare. Jag yrkar därför avslag också på reservation 6.

I reservation 8 föreslår Björn Samuelson att sfi bör bekostas genom arbetsgivaravgifter. Riksdagen avlog ett liknande förslag 1984 bl. a. med hänvisning till att invandringen ändrat karaktär från arbetskraftsinvandring till flyktinginvandring och att det är samhällets gemensamma ansvar att sörja för mottagandet av flyktingarna till Sverige. Jag yrkar därför avslag på reservation 8.

I reservationerna 9, 10 och 11 föreslås tre olika borgerliga modeller av regler för statsbidragen till påbyggnads-sfi. Moderaterna vill fördela antalet studietimmar grundat på studieförbundens möjligheter att erbjuda undervisning grundad på invandrarnas eget val. Folkpartiet vill ha samma modell för fördelning av resurser som gäller för grund-sfi gällande under de tre första åren. Centern vill att studietimmarna för de tre första åren skall fördelas i förhållande till det antal flyktingar kommunerna förbundit sig att ta emot. Utbildningsutskottet ansluter sig till den ordning som gällt för den nuvarande försöksverksamheten med sfi. Denna ordning ger studieförbunden möjligheter att ta hänsyn till lokala förhållanden. Utskottet förutsätter därvid att en uppföljning och utvärdering av systemets effekter kommer att ske. Jag yrkar därför avslag på reservationerna 9, 10 och 11.

Slutligen, herr talman, vill jag yrka avslag på reservationerna 12, 13 och 14 där det yrkas förändrade anslag under förutsättning av bifall till tidigare nämnda reservationer. Jag vill också yrka bifall till utskottets hemställan i sin helhet.

Anf. 8 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Ingvar Johnsson sade att utskottet tvingats göra en del kompletteringar på några punkter. Det är en vänlig beskrivning av det faktiska förhållandet. Faktum är ju att vi sällan haft att behandla en proposition som varit så pass klantig i så många avseenden. Vi började behandla propositionen redan före jul. Det har tagit så lång tid, därför att det varit så mycket som i och för sig skulle rättas till. Larz Johanssons beskrivning var alldeles riktig. Det är möjligt att det hade varit bättre om vi hade yrkat avslag på det hela. Nu har det inte skett, och jag hoppas att det skall gå att åstadkomma nödvändiga förändringar successivt.

På några punkter finns det anledning att verkligen se upp. Det finns de som befarat att det har varit meningen att skraddarsy en dräkt för det dominerande studieförbundet. Det finns redan nu ute i landet illavarslande tecken på att man snabbt försöker att greppa och utnyttja vad som på sina håll varit en

monopolsituation. Här är vi långt borta från den fria konkurrens mellan studieförbunden som har efterlysts. Och inte blir det heller bättre av de statsbidragsbestämmelser som utskottsmajoriteten föreslår, dvs. att man helt enkelt skall ansluta sig till de bestämmelser som gällt under försöksverksamheten. Att bygga upp bestämmelserna i enlighet med vad som gällt under de tre senaste åren, när man skall ha ett helt nytt system, är bara att konservera den struktur som rätt förut och att sätta konkurrensen ur spel. Det kan inte vara särskilt välbetänkt, och det finns säkert anledning att återkomma för att ändra på de förhållandena framöver.

Anf. 9 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Svenskundervisningen för invandrare fyller ett omedelbart och trängande behov. Man kan inte nog understryka betydelsen av svenska språket när det gäller att få ett jobb. Det är nödvändigt att kunna kommunicera, att kunna förmedla sina tankar och få information, för att över huvud taget kunna konkurrera på arbetsmarknaden i dag. Målsättningen med denna reform är att möta just det behovet.

Jag nämnde i mitt huvudanförande att det nu finns 100 000 invandrare inom LO-kollektivet som är i omedelbart behov av svenskundervisning, plus ett stort antal hemmavarande invandrarkvinnor som inte har utnyttjat svenskundervisningen hittills. Frågan är varför man har en femårsgräns för tidigare invandrades rätt att delta i grundläggande svenskundervisning för invandrare. Vilken funktion fyller den? Om man syftar till att tillmötesgå det omedelbara och berättigade behovet av svenskundervisning, varför skall man då ha tidsgränser? Dels gäller det antalet timmar för sfi-undervisningen, dels också en femårsgräns för de invandrare som finns i Sverige och för dem som kommer hit som flyktingar. Det är mycket svårbegripligt.

Herr talman! Jag har under mina år i riksdagen fått avslag på många motioner med skiftande motiveringar. Men vissa motiveringar från utskottet gör mig faktiskt förbryllad. Jag skall be att få läsa ur betänkandet: "Utskottet anser i likhet med vad som anförs i motion 1985/86:244 att det är angeläget att den kompetens och erfarenhet som finns hos de lärare som hittills varit verksamma inom svenskundervisningen tas till vara. Det är också angeläget att dessa lärare får möjlighet att vid behov genom kompletteringsutbildning skaffa sig sådan kompetens att sfi-undervisningen i landet får likvärdig kvalitet. Utskottet föreslår med hänvisning till det anförda att riksdagen avslår yrkande 5 i motion 1985/86:244." – Detta gör mig faktiskt förvirrad.

Anf. 10 LENNART ALSÉN (fp) replik:

Herr talman! Ja, Ingvar Johnsson, vi är oroliga över principerna för fördelningen av statsbidrag till påbyggnads-sfi. Utgångspunkten är ju nu att sfi-n skall räknas fram på grundval av de tre senaste årens verksamhet i ett fåtal kommuner. Det skall sedan användas som underlag för fördelningen på ett betydligt större antal kommuner. Jag instämmer i den principiella kritik som både Birger Hagård och Larz Johansson här tidigare framfört. T. o. m. det som Ingvar Johnsson citerade när det gäller socialförsäkringsutskottets yttrande kan man tolka på ett annat sätt än Ingvar Johnsson gjorde. Tillåt mig läsa: "Förslaget i propositionen ansluter sig till den ordning som gällt för den

nuvarande försöksverksamheten med sfi. Enligt utskottets mening bör denna ordning, som ger studieförbunden möjlighet att ta hänsyn till de lokala förhållandena, fortsätta till dess man vunnit närmare erfarenhet av hur resurserna kan fördelas på ett helt rättvisande sätt.”

Vi anser att den fördelning som nu föreslås av utskottsmajoriteten inte är rättvisande – det förutsätts nästan i socialförsäkringsutskottets yttrande att det förhåller sig så! När Ingvar Johnsson och jag läser samma stycke så tolkar vi det tydligtvis på olika sätt.

Anf. 11 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag skulle gärna se att Ingvar Johnsson kunde vara lite klarare och tydligare i sitt resonemang om statsbidragen och kostnadstäckningen. Nu har vi under behandlingen av invandrarundervisningen och statsbidragstäckningen fått ett antal olika besked. När vi sist diskuterade det här hävdade Sören Häggroth, som då var socialdemokraternas företrädare, alldeles bestämt att de beslut vi då fattade skulle innebära en hundraprocentig täckning för kommunerna. Invandrarminister Anita Gradin var också med vid det tillfället och gjorde smärre korrigeringar. Sedan har vi återigen fört den här diskussionen i utskottet.

Låt mig ställa frågan rak och enkel. Vi har fattat beslut om att alla invandrare, flyktingar som uppfyller vissa kriterier skall ha rätt till svenskundervisning. Kommunerna skall ha skyldighet att ge dem den svenskundervisningen. För det skall kommunerna ha statsbidrag. Då är det väl rimligt att de får statsbidrag i förhållande till det antal invandrare som de har undervisat och inte bara i enlighet med något slags beräkning grundad på hur många som kom föregående år.

Då säger man att det finns möjlighet för regeringen att återkomma på tilläggsbudget och i efterskott korrigera statsbidraget. Är regeringen då, Ingvar Johnsson, bara ute efter att se till att kommunerna får ligga ute med pengarna och ta räntekostnaderna och att staten sparar in motsvarande ränteutgifter?

Anf. 12 INGVAR JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill först till meddebattörerna säga att jag tror att det nya systemet tillgodoser behovet av en väl fungerande svenskundervisning för invandrare när det gäller de vuxna.

Sedan vill jag till Alexander Chrisopoulos beträffande vad som sades om femårsperioden säga att det väl ändå är rimligt att det behov som finns skall tillgodoses under en femårsperiod. Varför skulle vi i dag inte tro att vi kommer att klara det? Dessutom har riksdagen redan tidigare beslutat ansluta sig till en skrivning om att undervisningsbehovet bör få prövas vid utgången av den nämnda tidsperioden.

När det gäller längden på utbildningen tycker jag att Alexander Chrisopoulos fortsätter att argumentera som om han inte hade läst skrivningarna om differentierad studietid: De angivna 700 timmarna är genomsnittlig tid.

Alexander Chrisopoulos är förvånad över att en motion om att lärarna skall ta till vara den erfarenhet som finns blivit avstyrkt. Men om ett yrkande

redan är tillgodosett brukar skrivningen utmyнна i en avstyrkan här i riksdagen.

Till Larz Johansson, som uppehöll sig vid kostnadstäckningen för kommunernas verksamhet på detta område, vill jag säga följande. Regeringen har nu föreslagit ett schablonbidrag om 304 kr. per timme, vilket skall täcka de genomsnittliga kostnaderna. Såvitt jag har förstätt tillstyrker centern i sin skrivning detta belopp, men framför samtidigt återigen sitt krav från 1984 om att statsbidraget skall garantera kommunerna full kostnadstäckning.

Jag vill därför fråga Larz Johansson: Vad menar centern egentligen? Är det de genomsnittliga kostnaderna som skall täckas? Hur höga kostnader vill Larz Johansson att man i annat fall skall täcka i de enskilda kommunerna?

De tre borgerliga debattörerna tog upp fördelningen av statsbidrag till påbyggnads-sfi. Vi har ju ett system för försöksverksamheten som ger studieförbunden möjligheter att ta hänsyn till lokala förhållanden. I centerns förslag bortser man dock från att det inte bara är flyktingar som har behov av påbyggnads-sfi. Hur skulle vidare ett sådant fördelningssystem som det som moderaterna föreslår se ut i praktiken?

Vad gäller folkpartiets förslag är det riktigt att socialförsäkringsutskottets skrivning är positiv, men socialförsäkringsutskottet tillstyrker ändå propositionens förslag.

Anf. 13 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Svaret på den ställda frågan är att jag utgår från att regeringen menar allvar när den säger att det föreslagna statsbidraget täcker kommunernas genomsnittliga kostnader. När jag hänvisade till pressmeddelandet i samband med presentationen av statsbidragsförslaget pekade jag också på att utbildningsministern där hade framhållit detta.

Men vad vi nu diskuterar är huruvida kommunerna redan från början skall få statsbidrag för all den undervisning som kommunerna de facto meddelar eller om de möjligen i efterskott skall få kompensation för medel som de har förskottat i statens ställe. Det är det som frågan gäller i dag.

Anf. 14 LENNART ALSÉN (fp) replik:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att Ingvar Johnsson när han berörde de tre förslagen tyckte att folkpartiets förslag var bra. Det märkliga är att Ingvar Johnsson tillstyrker ett förslag för fördelning av grund-sfi som är detsamma som det som vi från folkpartiets sida vill applicera även på påbyggnads-sfi. Då vore det logiskt att också tillstyrka detta förslag.

Anf. 15 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! I motsats till Lennart Alsén är jag inte särskilt imponerad av Ingvar Johnssons betygsättning. Jag förutsatte att Ingvar Johnsson kunde läsa innantill i vår reservation, där vi klart och tydligt redovisar det enkla system som vi föreslår för fördelning av statsbidrag. Fördelningen av studietimmar på de olika studieförbunden skall göras i förhållande till volymen av den undervisning som de bedriver. Enklare kan det över huvud taget inte vara.

Anf. 16 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Utskottet har vid behandlingen av vår motion anfört att det till punkt och pricka är överens med motionärerna, men hänvisar sedan till denna samstämmighet som ett skäl för att avstyrka motionen. Man undrar då vilken motivering utskottet egentligen har för sin avstyrkan. Ingvar Johnsson säger att man gör så i riksdagen. Det gör man inte alls. Man kan formulera sig på olika sätt: Man kan tillgodose en motion, anse att motionen har tillmötesgått osv. Jag vill ha en godtagbar förklaring till att motionen föreslås bli avslagen på den här punkten.

700 timmar skall inte vara ett tak, utan timantalet skall vara flexibelt, säger Ingvar Johnsson. Ja, det har vi hört förut. Det har också sagts förut att i fråga om de äldre invandrarna, exempelvis hemmavarande invandrarkvinnor, skall undantag kunna göras från femårsregeln, men vad gäller det ekonomiska anslaget lämnas inget som helst utrymme för den flexibilitet som Ingvar Johnsson säger finns i betänkandet.

Anf. 17 INGVAR JOHNSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill först beträffande resursramarna säga till Larz Johansson att utskottet tillstyrker att beräkningarna grundas på antalet nyinvandrade kyrkobokförda året före aktuellt budgetår och att regeringen skall bemyndigas att justera prognosen för fjärde kvartalet om den inte stämmer.

Vid fördelningen till kommunerna delas endast 90 % ut. De återstående 10 procenten skall disponeras av SÖ i samarbete med statens invandrarverk. Dessutom skall SÖ ju omfördela de timmar som inte förbrukas i kommuner där invandringen minskar.

Birger Hagård säger att jag inte har läst innantill i moderaternas förslag när det gäller fördelning av statsbidragen till påbyggnads-sfi. Jo, jag har läst mycket väl vad som står i förslaget, men det går inte att läsa ut hur det i praktiken skulle kunna fungera.

Sedan vill jag beträffande statsbidragen till påbyggnads-sfi påpeka att utskottet också skriver att man skall ha en uppföljning och en utvärdering av fördelningssystemets effekter. Det är naturligtvis då möjligt att det kan finnas anledning att se över den här fördelningsnyckeln, men för dagen är det så att det fördelningssystem som användes under försöksverksamheten är bättre än det som föreslås av reservanterna. Det är också väsentligt att de nuvarande anordnarnas erfarenheter och kunnande utnyttjas i fortsättningen.

Andre vice talmannen anmälde att Birger Hagård och Lennart Alsén anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 18 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Vi skall i dag lägga ännu ett kapitel till den långa följetong som sfi utgör. Det är många som hoppats att det skulle bli det sista. Efter ytterligare utredning om hur stort behovet av sfi är avser statsrådet återkomma i anslagsfrågan. I avvaktan härpå förordar utskottet ett förslagsanslag.

Att räkna fram ett sådant behov måste alltid vara svårt – ingen kan förutse hur många flyktingar som vårt land kan komma att ta emot – men inom den ram som beräknats i föreliggande proposition saknas flera faktorer som borde ha varit med.

Inga medel är beräknade för tidigare invandrare. Den kartläggning av deras behov som nu aviseras borde redan ha gjorts – man undrar om det är meningen att de skall vänta ytterligare ett år på svenskundervisning. När nu inte så är fallet har jag och andra yrkat på ett förslagsanslag, vilket alltså tillstyrkts. Det måste inte nödvändigtvis innebära att man inte i framtiden kan tillämpa en ram, när större säkerhet vunnits om behoven. Ett förslagsanslag får heller inte innebära att man inte söker utnyttja resurserna på ett rationellt sätt.

I dagarna har regeringen anvisat ytterligare 12 milj. kr. för sfi för detta budgetår, och behovet är egentligen vida större.

Trycket på sfi kommer att bli enormt under en övergångstid och prioriteringar kommer att göras – på olika nivåer och av olika instanser. Det vore därför lämpligt med vissa riktlinjer. Med hänvisning till vad jag nyss sagt om "gamla" invandrades rätt till utbildning – propositionen är minst sagt vag i detta hänseende – beklagar jag att utskottet inte velat bifalla mitt förslag till begränsningar i den rätten: den som tidigare har genomgått den lagstadgade kursen och har ett arbete bör enligt min mening hänvisas endast till påbyggnadskurs. Detta är dock en detalj i det komplicerade systemet.

En stor och viktig osäkerhetsfaktor vid beräkningen av kostnaderna för staten är lärarfrågan. Skillnaderna i lön mellan adjunkter och studieförbundens cirkelledare är avsevärd. Mellan raderna lyser regeringens förhoppning igenom att man i kommunerna inte skall kunna skaka fram alltför många kvalificerade lärare alltför snart.

Riksdagen uttalade sig med skärpa i lärarfrågan vid behandlingen av den förra sfi-propositionen. Lärarnas kompetens skulle vara likvärdig oavsett var sfi anordnades, och regeringen skulle utfärda riktlinjer. Den proposition som vi nu behandlar framlades den 9 december förra året. Den 20 december kom organisationskommitténs förslag till lärarkompetens. Det hade varit utomordentligt lämpligt med en samordning, så att riksdagen hade kunnat få sig förslagen förelagda och ta ställning till dem. De är ju en av de allra viktigaste delarna i den sfi-reform som efter 20 års försöksverksamhet sedan länge är efterlängtd och en nödvändighet.

Nu får riksdagen på utskottets förslag nöja sig med att förutsätta att regeringen utifrån riksdagens tidigare beslut snarast fastställer bestämmelser om lärarkompetens och ger UHÄ och SÖ de uppdrag som behövs för att utbildning och fortbildning skall komma till stånd. Jag vill gärna vitsorda att kommitténs förslag fyller krav som från många håll ställts under en följd av år. Bättre sent än aldrig! Det gläder mig att ytterligare ett av mina krav har

blivit tillgodosett redan i budgetpropositionen, nämligen möjligheten till gemensamma lärartjänster för komvux och grund-sfi.

Riktpunkten för tiden för grundläggande undervisning bestäms till genomsnittligt 400 resp. 500 timmar. "Genomsnittligt" kan innebära utomordentligt stora variationer, och gränsen kommer säkert att tendera att överskridas. Det skall starka skäl till för att skilja en elev från grundkursen, därför att han eller hon kan tillräckligt – det är i stället mänskligt att man plussar på. En mer praktisk och lätthanterlig modell vore att fastlägga timtalet till *normalt* 400 resp. 500 timmar i stället för genomsnittligt. Då måste det finnas mycket speciella orsaker till att förlänga eller förkorta kursen. Slutresultatet av undervisningen här liksom i andra skolformer måste få bli varierande. Utbildningsanordnaren måste ha möjlighet till nivågruppering och – där underlaget räcker till – språkgruppering så att de enskilda eleverna får så effektiv undervisning som möjligt.

Beträffande timfördelningen för påbyggnadskurserna finns det mycket att säga och det har sagts i fler motioner än min och i talarstolen här i dag. Att fördela timmar efter de tre sista årens undervisningsvolym bekräftar de fördelar som vissa studieförbundsavdelningar fått, främst ABF, genom att länsarbetsnämnder hänvisat sina invandrare till vissa utbildningsanordnare som ett villkor för att få utbildningsbidrag. Påbyggnads-sfi måste släppas fri. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 9.

De preciseringar i undervisningens uppläggning som jag föreslagit utgår från omsorgen om de invandrare som hamnat i detta övergångsskede. Det utesluter inte att mina förslag skulle få till följd ett mer rationellt utnyttjande av tillgängliga resurser. Jag vill därför varmt förorda att myndigheterna noga följer utvecklingen, såsom förutskickas i propositionen, och föreslår de förbättringar som kan krävas. Kanske kan det bli dags att senare damma av motionsförslag som i dag avslås.

Anf. 19 BERIT OSCARSSON (s):

Herr talman! Språket är ett av det viktigaste verktygen när man skall bygga upp ett nytt liv i ett nytt land. Det är t. o. m. så, att en invandrare som inte får lära sig vårt språk, ofta har små möjligheter att klara sig i vårt svenska samhälle. Det hjälper inte att vi lägger ned stora resurser på andra mottagningsformer, om vi inte ger invandrarna grundförutsättningar för att klara sig själva.

Utskottets betänkande om svenskundervisning för vuxna invandrare, som vi nu behandlar, har en avgörande betydelse för den framtida utvecklingen av svenskundervisning för invandrare.

Vi motionärer har tagit upp grundläggande förutsättningar för att vi skall kunna tillgodose de behov våra invandrare har rätt till.

På några punkter har utskottet tillmötesgått oss, som också Ingvar Johnsson berörde, men vi är inte helt nöjda när det gäller bidragskonstruktionen och de ekonomiska resursramar som föreslås. Verkligheten kommer nämligen att visa att bidragskonstruktionen är krånglig och byråkratisk och att de ekonomiska resurserna är otillräckliga.

Då resurserna till den enskilda kommunen enligt förslaget skall baseras på kyrkobokförd invandring kalenderåret före det aktuella budgetåret, blir

systemet ytterst känsligt för variationer i invandringen. I vad gäller budgetåret 1986/87 är det redan nu uppenbart att tilldelningen inte kommer att svara mot de faktiska behoven.

Det nya flyktningmottagandet innebär att ett stort antal kommuner, som under 1985 tagit emot ganska få, eller inga, kyrkobokförda nyinvandrare, under 1986 och 1987 kommer att vara engagerade i flyktningmottagningen. Risken är därigenom stor att det i dessa kommuner, som kan beräknas uppgå till ca 150, i stor utsträckning kommer att saknas resurser för grund-sfi.

Med tanke på att riksdagen ytterligare har understrukt vikten av att svenskundervisningen påbörjas så snart som möjligt måste kommunerna garanteras möjligheter att utan dröjsmål bereda invandrarna plats i denna undervisning. Problemet med den kommunala resurstilldelningen accentueras även på annat sätt i de kommuner som tar emot eller avser att ta emot flyktingar enligt avtal med statens invandrarverk. Otillräckliga resurser i sådana kommuner äventyrar inte bara mottagandet i den enskilda kommunen utan innebär också risker i vad gäller möjligheterna till nya avtal.

Det vore därför önskvärt att regeringen snarast ville göra klart att kommunerna garanteras nödvändiga resurser. För så vitt regeringen anser att medel för detta behöver anslås via tilläggsbudgeten bör en proposition härför skyndsamt förberedas.

En utvärdering av det föreslagna systemet för tilldelning av grund-sfi-resurser till kommunerna skall göras i så god tid att ett mindre krångligt och mera flexibelt, och till behoven anpassat system, kan ligga till grund för beslutet angående budgetåret 1987/88.

Vad så gäller gamla invandrades möjligheter att delta i svenskundervisningen kan jag med tillfredsställelse notera att skolöverstyrelsen har fått i uppdrag att senast den 1 september 1986 redovisa en kartläggning av dessa invandrades behov, så att erforderliga medel kan anslås för budgetåret 1987/88. Samtidigt hade det varit i högsta grad rimligt att dessa invandrare, som redan väntat länge, hade kunnat beredas möjlighet att delta från början och att särskilda medel redan nu hade avsatts för detta.

Resurstilldelningen för 1986/87 innebär alltså att ett stort antal invandrare inte får möjlighet till språkundervisning. Resurstilldelningen innebär också att hundratals invandrarlärare nu har sagts upp. Därmed riskerar vi att tappa många invandrarlärare, som har lång erfarenhet och stor kunskap om invandrarundervisning.

Herr talman! Det finns förslag till förbättringar men också brister i utskottets betänkande. Dessa brister måste beaktas vid den kommande behandlingen i departementet. Vi moticnärer förutsätter att utbildningsministern noga följer den här frågan.

Med detta anförande – vari Anita Johansson, Hans Göran Franck, Erkki Tammenoksa, Margareta Palmqvist, Lahja Exner, Ulla-Britt Åbark, Birgitta Johansson, Jan Fransson och Sten Östlund (alla s) instämde – var överläggningen avslutad.

Mom. 1 och 2 (anordnare av grundläggande svenskundervisning för invandrare samt invandrades möjlighet att välja anordnare)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 66 för reservation 1 av Birgitta Rydle m. fl.

Mom. 4 (deltagare i grundläggande svenskundervisning för invandrare)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 17 för reservation 2 av Björn Samuelson.

Mom. 5 (tidigare invandrades behov av svenskundervisning)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 18 för reservation 3 av Björn Samuelson.

Mom. 7 (längden på undervisningen i grundläggande svenskundervisning för invandrare)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 17 för reservation 4 av Björn Samuelson.

Mom. 15 och 16 (statsbidrag till grundläggande svenskundervisning för invandrare m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 52 för reservation 6 av Pär Granstedt och Larz Johansson. 23 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 17 (finansiering av grundläggande svenskundervisning för invandrare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (statsbidrag till studiecirklar i påbyggnadsundervisning i svenska för invandrare)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 9 av Birgitta Rydle m. fl.,
dels reservation 10 av Ylva Annerstedt och Lennart Alsén,
dels reservation 11 av Pär Granstedt och Larz Johansson,
bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Anslag till centrala och regionala myndigheter m. m. inom skolväsendet

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1985/86:12 om anslag till centrala och regionala myndigheter m. m. inom skolväsendet (prop. 1985/86:100 delvis).

Anf. 20 ANDRE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Anf. 21 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Det föreliggande betänkandet, utbildningsutskottets betänkande nr 12, innehåller i stort sett vad jag skulle kalla nygamla ståndpunkter. Någon mera ingående plädering är knappast nödvändig. Vi i moderata samlingspartiet har ingen anledning att ändra våra tidigare ställningstaganden.

Åtskilliga besparingar kan göras på de aktuella anslagen, och en minskad byråkrati drabbar förvisso ingen. Vad vi vill göra är att avveckla statens institut för läromedelsinformation. Hela anslaget bör tas bort. Vissa nödvändiga uppgifter, som utveckling av läromedel för minoritets- och invandrarundervisning, bör i stället överföras till skolöverstyrelsen. Här kan man på ett bräde spara 6 milj. kr.

Det kan knappast vara rimligt att ge löntagarorganisationerna ett särskilt bidrag för att de informerar i skolorna om den egna verksamheten. Det gör de ju i eget intresse. Bort med detta! Då sparar vi drygt 3 milj. kr.

Försöksverksamheten med regionala planeringsråd bör upphöra den sista juni 1986. Där sparar vi 3 milj. kr.

Likåså finns det anledning att plocka bort en del av anslaget till regionalt stöd till skolutveckling. En del, 17 milj. kr., bör dock finnas kvar för gymnasiets vidkommande, men i övrigt förutsätter vi att massmedicundervisning är en självklarhet. Nära 14,5 milj. kr. kan sparas på detta anslag.

Totalt, herr talman, har jag med dessa ord visat hur relativt enkelt det är att spara ungefär 27 milj. kr. Man kan göra en jämförelse med vad det skulle betyda för t. ex. den tekniska utbildningen och forskningen om dessa pengar i stället satsades på den sektorn.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till samtliga reservationer där moderaterna förekommer.

Anf. 22 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Vid en tidpunkt då staten måste undersöka alla möjligheter att begränsa sina utgifter och rensa bort onödig byråkrati är det naturligt att man seriöst ställer frågan: Är den här verksamheten nödvändig? Skall staten syssla med just de här uppgifterna?

En myndighet som då utan tvivel faller en i tankarna är statens institut för läromedelsinformation, SIL. Folkpartiet har tidigare i olika sammanhang förordat att SIL skulle avvecklas som särskild myndighet. Det finns emellertid vissa uppgifter som bör finnas kvar i den statliga skoladministrationens ansvar. Dit hör t. ex. ansvaret för läromedel för minoritets- och invandrarundervisning, som mycket väl kan inordnas under skolöverstyrelsen.

Vi anser emellertid, liksom också centern, att tiden nu är alldeles för kort för att genomföra en så stor förändring redan till det nya budgetåret den 1 juli. Den organisationsöversyn som aviseras i propositionen bör därför syfta till att fr. o. m. 1987/88 under skolöverstyrelsen inordna såväl de av SIL:s

uppgifter som jag tidigare nämnde som rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel åt handikappade.

Samarbetet mellan hem och skola är ovärderligt, både för eleven och för skolan, och måste stärkas och stödjas på flera sätt. Föräldrars engagemang i skolan bör ses som en tillgång i skolarbetet. Föräldrarna måste också få känna ett naturligt medansvar för skolarbetet. Det är särskilt angeläget att få till stånd en samsyn mellan hem och skola när det gäller normer för det gemensamma ansvar som hem och skola har för barnens fostran.

För att föräldrarna skall kunna fullgöra sina uppgifter som samtalspartner och delta på mer likartade villkor i det nya samrådsförfarandet krävs emellertid att de får utbildning. Att planera och genomföra en sådan utbildning för 300 000 medlemmar kräver dock resurser som inte ryms inom Riksförbundet Hem och skolas budget. Folkpartiet anser därför att ett extra anslag om 200 000 kr. bör tillföras förbundets statsbidrag.

I budgetpropositionen föreslår utbildningsministern att grunderna för fördelning av bidraget till löntagarorganisationernas verksamhet med skolinfomatörer skall ändras till att i fortsättningen fördelas i förhållande till organisationernas medlemstal.

Om man jämför med dagens fördelningsprincip, som bygger på dels ett grundbelopp, dels ett belopp relaterat till antalet medlemmar, konstaterar man att den nya principen kommer att missgynna de organisationer som har en omfattande verksamhet men ett begränsat antal medlemmar.

Föredragande statsrådet har inte angett några som helst skäl till varför en förändring av fördelningen skall ske. Jag skulle därför vilja fråga Helge Hagberg: Vad är egentligen orsaken till att regeringen vill ändra reglerna?

Inga skäl ges alltså i budgetpropositionen. Alldeles uppenbart är dock att förslaget kommer att mycket orättfärdigt missgynna de löntagarorganisationer som har en hög ambitionsnivå då det gäller att bedriva information och utbildning av sina medlemmar. Vi kan för vår del inte acceptera ett sådant synsätt utan föreslår att de nuvarande fördelningsprinciperna skall gälla också i fortsättningen.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationerna 2, 6, 9 och 12. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 23 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Bland reservationerna till detta betänkande finns en lång rad gamla bekanta: Det gäller bidraget till löntagarorganisationerna, statens institut för läromedelsinformation, m. fl. Jag tänker inte uppehålla mig vidare vid dessa frågor, utan jag vill aktualisera en fråga som är en konsekvens av beslut som riksdagen fattat, bl. a. beslutet om en ny skollag.

I den frågan kom majoriteten fram till att den försöksverksamhet med regionala planeringsråd för samverkan mellan skola och arbetsliv som pågått skulle avbrytas. Denna verksamhet har pågått sedan 1980. Den har utvärderats av skolöverstyrelsen och befunnits hålla måttet. Men nu skall den alltså avskaffas. Från utskottsmajoritetens sida gör man det visserligen lätt för sig när man förutsätter att länskolnämnderna på ett eller annat sätt skall se till att en bred och allsidig samverkan mellan skola och arbetsliv upprätthålls också fortsättningsvis. Men det visade sig i budgetpropositio-

nen, precis som vi befarade när vi fattade det här beslutet, att de medel som tidigare stått till länskolnämndernas förfogande för verksamheten med regionala SSA-råd inte längre finns. Då blir naturligtvis följden att verksamheten kommer att upphöra. I varje fall jag har inte hitintills hört talas om någon länskolnämnd som tänker fortsätta verksamheten, eftersom man i så fall skulle få ta pengar som anslagits för något annat ändamål. Det är bara att konstatera att verksamheten kommer att upphöra.

Därmed kommer jag till den konkreta frågeställningen, som gäller de regionala SSA-sekreterare som finns anställda i varje länskolnämnd. SSA-sekreterarna har haft en mycket viktig uppgift när det gäller att främja samverkan mellan skola och arbetsliv. Eftersom det förutsätts att länskolnämnderna skall upprätthålla denna samverkan, borde rimligen SSA-sekreterarna spela en viktig roll även i fortsättningen. Vi har därför för vår del valt att omdisponera de medel som vi sparar in genom att säga nej till bidraget till löntagarorganisationerna, så att vi ser till att länskolnämnderna får resurser att också fortsättningsvis ha de regionala SSA-sekreterarna anställda. *Min konkreta fråga till Helge Hagberg blir då: Hur har majoriteten tänkt sig att lösa denna fråga i fortsättningen? Skall det finnas regionala SSA-sekreterare på länskolnämnderna? Om så är fallet, skall de då ingå i den ordinarie organisationen? Med vilka pengar skall deras löner i så fall betalas?*

Detta är viktiga frågor som alla länskolnämnder ser fram emot att få svar på. De är naturligtvis också viktiga för dem som innehar dessa tjänster. De befattningshavarna är angelägna om att få ett besked från dem som har tänkt i den här frågan, hur de avser att den breda och allsidiga kontakten skall upprätthållas fortsättningsvis och om SSA-sekreterarna skall spela en roll i den verksamheten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 7, 10, 11 och 15.

Anf. 24 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Riksdagen har fattat beslut som innebär att även barn och ungdomar med handikapp skall få fullgöra sin skolgång i vad vi i dagligt tal kallar den vanliga grundskolan och gymnasiet. Också dessa elever skall i enlighet med riksdagens beslut ha rätt till en likvärdig skola. De skall alltså inte på något sätt utestängas från skolan på grund av sitt handikapp.

Detta är riksdagen, såvitt jag vet, enig om. Däremot är riksdagen tydligen inte enig om hur man skall nå fram till denna likvärdighet för de handikappade eleverna. Allra minst har detta likvärdighetsmål kommit att gälla barn, elever, med s. k. dolda handikapp.

Det går alltid an att säga tulipanaros, men partierna i riksdagen skiljer sig åt litet grand – vi i vpk tycker att man skall ge de övergripande målen också en mer reell betydelse för den människa för vilken målen skall gälla. Vi har alltså under en följd av år motionerat i riksdagen om särskilda insatser för handikappade barn i skolväsendet.

I år har vi pekat på de svårigheter som barn med just dolda handikapp har. Vi har föreslagit att man skall inrätta en konsulttjänst för barn med medicinska handikapp i var och en av de fem planeringsregionerna:

- fem konsulenter i hela Sverige för att hjälpa och stödja elever med medicinska handikapp
- fem konsulenter i hela Sverige som också skulle hjälpa och stödja lärare till elever med medicinska handikapp
- fem konsulenter i hela Sverige som kunde stödja och hjälpa föräldrar till barn med medicinska handikapp
- fem konsulenter i hela Sverige som skulle kunna hjälpa och stödja barn i skolan som har hjärtsjukdomar, barn i skolan som har blödarsjuka, barn i skolan som har kroniska njursjukdomar, barn i skolan som har diabetes eller barn i skolan som har epilepsi
- fem konsulenter för hela Sverige!

Vad är det för fel i att låta det nationella likvärdighetsmålet gälla för dessa barn i större utsträckning än i dag?

Är 2 milj. kr. för mycket för 4 000 hjärtsjuka barn? Är 2 milj. kr. för mycket för 3 000 barn som kommer in i skolväsendet med diabetes?

Varför avsvärjar sig utskottsmajoriteten sitt ansvar för likvärdighetsmålet för dessa elever genom att hänvisa till skolhälsovården, som är en kommunal angelägenhet i första hand? Varför gömmer ni er, Helge Hagberg och för resten också ni tidigare talare i detta ärende, bakom sekretesslagstiftning i detta fall? Det finns väl ingen annan sekretesslagstiftning för skolhälsovården än för dessa fem konsulenter? Är ni inte underkunniga om att just de organisationer som försöker ta till vara dessa handikappgruppers intressen förespråkar en öppenhet kring dessa handikapp? Tror ni att det på något sätt går att dölja att man t. ex. har psoriasis, när man skall byta om efter gymnastiken?

Ni tar enligt min mening till nödargument – det framgår ju av detta betänkande – för att slå tillbaka ett mycket moderat och rättfärdigt krav på stöd och hjälp till de handikappgrupper som här nämnts. Hur kan ni hänvisa till skolhälsovården? Även ni måste väl känna till att det i dag görs nedskärningar och besparingar inom skolhälsovården. I januari kunde vi läsa i Dagens Nyheter att skolhälsovården i Stockholm skulle bantas ned. Man skulle alltså göra besparingar – jag kallar det för nedskärningar. Hur kan ni då hänvisa till att skolhälsovården också skall ta sig an uppgiften att hjälpa till när det gäller elever med dolda handikapp? Känner inte Helge Hagberg till att det görs nedskärningar inom skolhälsovården i dag?

Ni säger att skolhälsovården i mån av resurser skall medverka till att medicinskt handikappade elevers skolgång underlättas. Kan ni således acceptera att de barn som det här gäller får en sämre skolgång därför att den lokala skolhälsovården inte har resurser att ge dessa barn nödvändigt stöd? Men vart har då rätten till en likvärdig undervisning tagit vägen?

Herr talman! Det fordras en ingående kännedom om olika slag av handikapp för att man på ett riktigt sätt skall kunna åstadkomma en förändring när det gäller skolbyggnader, undervisningsplanering, skolsociala åtgärder m. m. Det gäller att göra detta på ett sådant sätt att svårigheterna i skolan kan elimineras för handikappade. Det är just tillgängligheten till miljön som avgör graden av handikappet. Det här gäller särskilt medicinskt handikappade elever, om vilkas förhållanden de allmänt förekommande

Prot. 1985/86:101
20 mars 1986

Anslag till centrala och regionala myndigheter m. m. inom skolväsendet

kunskaperna allttjämt är mycket bristfälliga. Vi anser därför att man som ett första steg bör knyta konsulenter för medicinskt handikappade barn till var och en av de fem planeringberedningarna, och vi föreslår att riksdagen anvisar 2 milj. kr. för detta ändamål.

Ett bifall till reservation 13 innebär ett steg på vägen när det gäller att ge elever med handikapp möjlighet att delta i skolarbetet på samma villkor som icke handikappade elever.

Jag vill också säga några ord om medieundervisningen i skolan. Det måste vara bl. a. skolans uppgift att ge eleverna ett verktyg som gör det möjligt för dem att värja sig mot massmediernas enorma makt. Det gäller i synnerhet de elektroniska bildmedierna. Särskilt viktigt är detta i dag. Televerket bygger ju ut kabelnäten och marknadsför allt hårdare de utländska reklamkanalerna. Många människor vaknar nu när de ställs inför detta hot – dvs. inför det överflöd av underhållning och snedvridna verklighetsbilder som de nya massmedierna tillhandahåller. Om eleverna inte ges möjlighet att själva analysera och ta till sig, eller förkasta, det enorma utbud som den nya medieutvecklingen innebär, kan vår kulturella identitet komma till allvarlig skada.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 5, 13, 16, 17 och 19 som är fogade vid detta betänkande.

Slutligen några ord med anledning av Birger Hagårds anförande. Jag måste säga, herr talman, att jag blev väldigt litet imponerad av detta anförande. Helt snabbt – bara med några få ord – visar han på en nedskärning om 20–30 milj. kr. inom skolan utan att ge någon som helst upplysning om hur någonting sådant drabbar skolan.

Detta får mig att minnas en historia som talmannen berättade för mig för inte så länge sedan. Det gäller en kille som skulle sälja havrekärvar till julen. När han hade sålt alla utom en kom han till ett ställe där han knackade på och frågade den man som öppnade om denne ville köpa den här havrekärven. Nej, jag skall inte ha någon, blev svaret. Ja, men alla andra har köpt, sade pojken. Ja, men jag skall åka bort till jul, blev svaret. Jaha, sade pojken – och fåglarna skall med!

Lika imponerad som den här pojken blev av mannens svar blev jag av Birger Hagårds anförande. Om ni är så duktiga när det gäller att göra besparingar, skulle ni då inte kunna göra en omdisponering? Det gäller alltså 2 milj. kr., som kunde bli ett stöd för de medicinskt handikappade elever som jag huvudsakligen ägnat mig åt att tala om i mitt anförande här i dag.

Anf. 25 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag är inte heller särskilt imponerad av Björn Samuelsons försök till bevisföring. Vi har på den borgerliga sidan varit överens om att statens institut för läromedelsinformation inte fyller någon funktion och bör kunna avskaffas. Jag tror inte att en minskad byråkrati i och för sig drabbar någon här.

För att ta det andra exemplet, som jag förut var inne på, finner jag att det är alldeles orimligt att löntagarorganisationerna skall få särskilda bidrag för att informera i skolan. Det är någonting som ligger i deras eget intresse att göra.

Anf. 26 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! I de utbildningspolitiska debatterna här i riksdagen – kanske också utanför riksdagen – talar moderaterna ofta om hur viktigt det är med de s. k. friskolorna, eller privatskolorna som jag kallar det. De sägs ha så mycket att ge vad gäller ny pedagogik och annat, så varför skall man inte pröva dem.

Vad är det för fel att ge anslag till lokalt utvecklingsarbete inom den allmänna skolan? Varför är ni inte förespråkare för att man också inom den vanliga skolan, där de flesta eleverna går i dag, bedriver sådant utvecklingsarbete? Nej, där skall det skäras jäms med axlarna.

Anf. 27 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Det finns naturligtvis många områden som är mycket behjärtansvärda. Björn Samuelson borde ändå besinna – fast det är kanske svårt för honom att göra det, eftersom han tillhör ett parti som gärna tar på sig spenderbyxorna när det inte behöver stå för konsekvenserna – att vi här i landet trots allt har ganska ont om pengar och att resurserna därför måste användas på bästa sätt. Detta är ett onödigt sätt.

Anf. 28 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Det finns många principiella punkter där vi i vpk skiljer oss från moderaterna – tack och lov för det! En viktig punkt är att vi säger att vi ställer upp på övergripande mål när det gäller skolan och att vi vill realisera dem, t. ex. genom att anslå medel för att utveckla skolan. Om det anslås medel till utbildningsväsendet, till skolan, är vi övertygade om att pengarna används på ett sådant sätt att de uppvärderas många gånger om. Vi anser, till skillnad från moderaterna, att anslag till skolan är investeringar, som senare återbetalas till samhället.

Jag kan ännu inte förstå varför ni inte är med på att man också inom det allmänna skolväsendet skall ha vissa medel att röra sig med för att utveckla ny pedagogik, nya metoder m. m. Varför säger ni stopp? Samtidigt är det enligt er mening ett bärande argument för privatskolorna att de skulle utföra stora pedagogiska bedrifter. Varför kan det inte bli över 2 milj. kr. till de medicinskt handikappade eleverna?

Andre vice talmannen anmälde att Birger Hagård anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 29 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande 12, som vi nu behandlar, har hela 19 reservationer. Av detta skall man inte dra slutsatsen att utskottet har en i stora delar splittrad uppfattning i fråga om den centrala och regionala skolorganisationen. Som huvudintryck gäller att det är stor samstämmighet i riksdagspartiernas syn på metoder och organisation i skolans ledningsfunktioner.

Vpk vill t. ex. inte satsa på informationssystem med hjälp av Videotex. Ge minoritets- och invandrarundervisningen resurserna i stället, menar motionärerna i en reservation.

Nu menar vi från majoriteten att en utvärdering kommer beträffande användningen av teledata. Men det är viktigt att informationsverksamheten med hjälp av teledata byggs ut. Låt oss fortsätta med att ta ny teknik till hjälp, men låt oss också få utvärderingen, så att vi vet hur vi skall fortsätta.

Moderaterna, liksom mittenpartierna, har ju tidigare här i riksdagen motsatt sig att behålla statens institut för läromedelsinformation. De vill att SÖ skall sköta denna myndighets uppgifter. Det skall då vara en betydligt minskad omfattning, tycker dessa företrädare. Moderaterna är alltså nu ensamma med denna markering, medan mittenpartierna vidhåller sin ursprungliga uppfattning. Från majoriteten framhåller vi att det är viktigt att staten har ett övergripande ansvar för läromedelsförsörjningen. Detta sker bäst genom en särskild myndighets ansvar. Som framgått av inläggen här tidigare föreslås såväl mera resurser, t. ex. till handikappinsatser i skolan, som besparingar i verksamheten. Exempel på besparingar är, som jag nämnt tidigare, slopandet av myndigheten för läromedelsgranskning.

Rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel, som riktar sig till handikappades möjligheter att få förbättringar i undervisningen, har av regeringen fått ökade anslag. Vpk vill ytterligare öka dessa anslag men får inte med sig några andra partier på detta, bl. a. med hänvisning till statsfinansiella skäl.

Samma skäl kan åberopas när samma parti vill ge ytterligare 2 miljoner till elever med medicinska handikapp. Här har också skolhälsovården möjligheter, som väl täcker behoven, menar vi från majoriteten.

Mera resurser till Hem och skola vill folkpartiet, som vi hört tidigare, ha. Alla i utskottet uttalar sig för att kontakten hem-skola är en viktig kraft och därför är värd allt stöd. Nu har det också skett en ökning av anslagen till Hem och skola-organisationen från SÖ:s sida, som sköter anslagen till flera organisationer. Från majoritetens sida uttalar vi oss inte för hur fördelningen av stödinsatserna sker. Vi avstyrker därför förslaget.

Detsamma gäller också folkpartiets reservation i fråga om anslaget till löntagarorganisationerna. Föredraganden ger som sin mening till känna att det bör vara ett mer riktat stöd baserat på organisationernas storlek. Vi från majoritetens sida har på denna punkt ingen annan uppfattning än det föredragande statsrådet.

Från olika utgångspunkter vill de borgerliga partierna ha anslaget till SÖ utformat på ett annat sätt. Det gäller SIL-myndigheten, som moderaterna vill slopa. Samtidigt passar man på att spara på totalanslagen. Folkpartiet har sitt förslag om anslaget till Hem och skola, men centern och moderaterna vill inte ge bidrag till löntagarorganisationernas insatser i vårt skolsystem. Det kan de ge ändå, anges som en förhoppning.

Det är gamla ståndpunkter som mer bekräftar åsikten att världen utanför skolan skall då eleverna inte få så stor möjlighet att få kontakt med. Från majoritetens sida ser vi dock inslaget från arbetslivet som mycket viktigt, och löntagarorganisationerna bör ges anslag så att de kan spela sin viktiga roll i vår skola.

På den regionala nivå som länskolnämnderna utgör har vi planeringsråden, vilka inte längre är centralt reglerade. När vi antog den nya skollagen menade vi att här har länskolnämnderna bättre möjligheter att bedöma på vilket sätt anknytningen till arbetsmarknaden och samarbetet skall ske.

Centerpartiet, som då gick emot förslaget, följer nu upp det med att särskilt ange ett anslag till SSA-sekreterare. Från majoritetens sida har vi här inte i anslagen till länskolnämnderna delat upp anslag till sådana tjänster. Vi menar att resurser finns i totalanslaget och att det ankommer på de enskilda länskolnämnderna själva att bestämma sin organisation.

Medie- och massmedieundervisningen poängteras i en motion och en reservation från vpk. 10 milj. kr. anvisar man utöver propositionens förslag. Det är ett belopp vi andra inte har.

Moderaterna har under hela den tid som resurser ställts till förfogande för utvecklingsarbetet yrkat avslag på satsningen. Det fullföljer man också detta år, trots att vi från majoriteten understryker att forsknings- och utvecklingsarbetet i skolan är mycket viktigt. Det här är ett ute i verksamheten pågående forskningsarbete som direkt kommer verksamheten till godo. Det är inte alltid viktiga förbättringar som framkommer får leva direkt i en miljö som den som skolvardagen utgör.

Med det sagda har jag berört alla de reservationer som är fogade till utbildningsutskottets betänkande 12. Jag vill yrka avslag på alla reservationer och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 30 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Helge Hagberg säger beträffande elever med medicinskt handikapp att utskottsmajoriteten har gjort den bedömningen att skolhälsovården har resurser att ge den hjälp som dessa elever behöver. Men är det inte så, Helge Hagberg, att skolhälsovården i dag drabbas av nedskärningar? Är det inte risk – efter den uppgörelse som gjorts i utskottet, bl. a. med folkpartiet, om att ta ytterligare 615 milj. kr. från kommunerna – för att dessa pengar tas fram genom besparingar, t. ex. inom skolhälsovården i kommunerna?

Och hur är det med sekretessen som ni hänvisar till i betänkandet? Om det är så, att den handikappade själv vill ha hjälp, kan ju vederbörande själv häva sekretessen. Vilken bedömning gör Helge Hagberg när det gäller skolhälsovårdens kunskaper och kompetens vad gäller vissa av de handikappgrupper som räknas upp i motionen? Om statens budget stupar på dessa 2 milj. kr., skall vi i utbildningsutskottet framöver inte anslå en enda krona utöver budgetpropositionen på någon enda del av det svenska utbildningsväsendet. Jag hoppas att Helge Hagberg agerar efter den övertygelsen framdeles, men jag tror inte på det.

Men tala om för mig nu, Helge Hagberg: Hur ligger det till med sekretessen? Varifrån hämtas uppgifterna att skolhälsovården klarar detta både vad avser kompetens och vad avser resurser?

Herr talman! Jag ber om ursäkt, men jag tror Helge Hagberg har dåligt på fötterna i den här frågan.

Anf. 31 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Helge Hagberg talar om principerna för fördelning av bidraget till löntagarorganisationerna, men han upprepar ju bara vad som står i propositionen och ger inget svar på varför fördelningsprinciperna skall ändras. Resultatet blir att en organisation som inte har så många medlemmar

förlorar en stor del av sina möjligheter att utbilda skolinformatörer. Men deras behov av att informera om sin verksamhet är ju lika angeläget som de större förbundens. Somliga yrkesgrupper är mindre än andra; alltså blir deras förbund också mindre, dvs. har färre medlemmar. Men det betyder inte att deras verksamhet är mindre viktig eller att det finns mindre anledning att ge eleverna information om deras verksamhet. Frågan kvarstår alltså: Varför skall man förändra principerna för fördelningen så att de mindre löntagarorganisationerna missgynnas?

Anf. 32 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag är naturligtvis, Helge Hagberg, mycket medveten om att riksdagen har fattat beslut om att de regionala SSA-råden, och för all del också de lokala, inte längre skall vara centralt reglerade. Det var ett dåligt beslut, men det beslutet är fattat, och det har vi accepterat. Men faktum kvarstår att länskolnämnderna har en viss personal, regionala SSA-sekreterare, till vilka de fortsättningsvis inte får pengar. De måste alltså få reda på hur de skall förfara.

Helge Hagberg säger att det inte är fråga om några öronmärkta resurser. Därmed ger han intryck av att länskolnämnderna får en summa pengar och får göra med dem ungefär vad de vill. Dessutom säger han att den enskilda länskolnämnden själv får bestämma sin organisation. Jo, jag tackar jag! Det skulle innebära att länskolnämnden i Sörmland, för att ta ett känt exempel, skulle kunna anställa ytterligare en skolinspektör för det obligatoriska skolväsendet. Det måste vara kontentan av Helge Hagbergs resonemang. Men, se, det tror jag inte att man får. Det finns en instruktion för länskolnämnderna. Det är inte så enkelt att länskolnämnden bara utan vidare kan säga: Nu anställer vi litet personal.

Jag frågade om SSA-sekreterarna skall ingå i den ordinarie organisationen eller inte. Om de inte skall göra det, skulle de t. ex. kunna anställas på expertmedel som länskolnämnderna har till sitt förfogande. Men de pengarna skall användas också till andra saker.

Jag tror inte att man kan göra det så enkelt för sig att man säger att länskolnämnderna själva får bestämma på vilket sätt det är bäst att ha kontakterna med arbetslivet ordnade. Länskolnämnderna är en del av den statliga skoladministrationen – de är statens förlängda arm i skolväsendet ute i länen. Då måste också staten, dvs. i det här fallet utskottsmajoriteten, tala om vad man menar med sina beslut och inte bara säga att länskolnämnderna själva får se till att en bred och allsidig kontakt mellan skolan och arbetslivet upprätthålls. Man kan inte göra det. Helge Hagberg, när man har anställd personal att ta hänsyn till; personalen måste få klara besked, och de klara beskederna – och inte bara några luddiga formuleringar – måste utskottsmajoriteten kunna ge länskolnämnderna.

Anf. 33 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! När man lyssnar på Helge Hagberg får man intrycket att han tror att det bidrag till löntagarorganisationerna som vi nu debatterar skulle utgå för bestående och stora insatser i skolarbetet. Så är det naturligtvis inte. Det är en betalning som utgår för den informationsverksamhet som

organisationerna utför i skolorna. Men i det här fallet ligger det i organisationernas eget intresse att informera om sin verksamhet. Då finns det i ett penningknappt läge alls ingen anledning att ge särskilda subventioner till den verksamheten.

Anf. 34 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Birger Hagård började sitt första inlägg med att säga att vi skall göra besparingar i verksamheten och minska byråkratin. Självfallet skall vi allmänt ha som utgångspunkt att inte ge mera resurser än vad som är nödvändigt för att upprätthålla de ambitioner och klara de mål som vi har för verksamheten, och till det behövs det vissa resurser. Men vi behöver också en byråkrati, som hjälper oss att hävda både innehålllet i verksamheten och möjligheterna att nå de mål som vi satt upp för vår skola. Därför måste vi också ge vissa anslag till en byråkrati, och vi skall även slå vakt om denna.

Vi säger t. ex. beträffande statens institut för läromedelsinformation att den myndigheten behövs. Den hävdar viktiga principer på läromedelsområdet, och därför skall vi ha kvar den. Tar man bort 6 miljoner på detta område, får vi inte en sådan verksamhet som institutet nu bedriver. En enhet under SÖ kan utföra vissa begränsade uppgifter, men kan inte klara de mål som vi har ställt upp på detta område.

Vidare framhölls att löntagarorganisationerna inte skall ha några pengar, utan de skall finnas i skolan av eget intresse. Men det blir dess värre naturligtvis inte så. Därför är det nog nödvändigt att bevilja ett anslag som ger skolinformatorerna möjligheter att utbilda sig för sin viktiga roll i skolan.

Birger Hagård säger dessutom att de regionala planeringsråden skall ha 3 miljoner mindre och menar därmed att det inte behövs någon verksamhet på den punkten. Larz Johansson säger dessutom att jag bråkar om resurser för denna verksamhet. Moderaterna hävdar alltså i argumentationen för sin besparing att den resurs som är avsedd för planeringsråden kan dras in, medan vi från majoritetens sida säger att denna verksamhet skall vara kvar, så att det blir möjligt för länsskolnämnderna att bestämma sin egen organisation för arbetet med att upprätthålla kontakter med arbetslivet.

Ylva Annerstedt säger att vi måste hävda alla löntagarorganisationers rätt och möjligheter att få anslag för verksamhet inom skolan, och det tycker jag är en viktig princip. Föredragande statsrådet framhåller också att vi inte konsekvent skall ge anslag till löntagarorganisationerna i förhållande till dessas storlek. De skall ha ett visst grundbelopp och därutöver medel som utgår i förhållande till organisationens storlek. Vi försöker alltså att gå en balansgång, där också den lilla organisationen får tillfredsställande möjligheter att verka ute i skolorna.

Med anledning av Björn Samuelsons inlägg vill jag säga att jag har stor respekt för och uppskattning av det engagemang som Björn Samuelson visar när det gäller att hävda viktiga handikappsynpunkter i vår skola. Beträffande hans krav på 2 miljoner mera till medicinskt handikappade vill jag framhålla att jag inte tror att man med fem konsulenter kan nå viktiga mål för elever med medicinska handikapp. Man bör ha en mera finmaskig verksamhet. Kanske skall man t. o. m. ute i den enskilda skolan anlita någon form av medicinsk expertis som kan medverka i skolan, både genom att ge råd,

Prot. 1985/86:101
20 mars 1986

Anslag till centrala och regionala myndigheter m. m. inom skolväsendet

anvisningar och rekommendationer till skolpersonalen och genom att meddela eleverna allmän undervisning i medicinska frågor och om medicinska handikapp.

Jag tror att detta är en bättre metod än att anslå 2 miljoner för att tillsätta fem handikappkonsulenter. Jag tror nämligen inte att det är lösningen på denna viktiga fråga. Men jag anser den vara mycket viktig, och jag tror inte att man i den lokala skolorganisationen prutar på anslaget till skolhälsovården, utan den är man nog mycket ömsint om lokalt.

Anf. 35 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Helge Hagberg tror inte att de stora organisationerna skulle ge sig ut och informera i skolorna, om de inte får extra betalt. Det tyder på ringaktning gentemot de stora organisationerna, som förvisso har informerat inte bara i skolorna utan också på andra ställen långt innan de över huvud taget fick några sådana här extra bidrag.

Helge Hagberg och jag har helt olika uppfattningar när det gäller byråkrati. Helge Hagberg vill gärna ha ökad byråkrati, medan jag till varje pris vill ha en minskad byråkrati. Jag tror att den har svällt ut alldeles för mycket, och från den utgångspunkten finns det naturligtvis ingen som helst anledning att öka på den.

Beträffande de exempel som har nämnts vill jag säga att det drabbar absolut ingen om statens institut för läromedelsinformation försvinner och uppgifterna övertas av SÖ. Ingen kan känna sig särskilt drabbad av detta.

Anf. 36 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Helge Hagberg har nu gett två besked. Han säger dels att han anser att det finns resurser hos länskolnämnderna nog för både att driva SSA-verksamhet med råden och att anställa SSA-sekreterarna. Han har dessutom sagt att länskolnämnderna själva kan bestämma om sin egen organisation.

Av det drar jag slutsatsen att Helge Hagberg då menar att nu är det möjligt för länskolnämnderna att ordinarieanställa de hittillsvarande SSA-sekreterarna.

Det här är viktigt därför att jag har en känsla av att protokollet möjligen kan komma att läsas på en och annan länskolnämnd, och det kommer säkert att läsas av de SSA-sekreterare som i dag är anställda i en försöksverksamhet som upphör den 1 juli. Det är naturligtvis oerhört viktigt för de människorna att få detta klara besked.

Det förhållandet att skolministern, som har det direkta ansvaret för den här verksamheten, är närvarande och i varje fall hitintills inte har protesterat tolkar jag så, att han bekräftar de informationer som Helge Hagberg har gett. Som jag sade tidigare, är det naturligtvis viktigt att få det fastlagt i det här protokollet att länskolnämnderna kan ordinarieanställa de hittillsvarande SSA-sekreterarna, när försöksverksamheten upphör per den 1 juli.

Om inte skolministern säger att han har någon annan uppfattning, tolkar jag hans närvaro och hans tystnad så, att han har bekräftat den uppgiften.

Anf. 37 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Om Helge Hagberg har läst propositionen så som han redovisade från talarstolen, då har han läst fel. Där står nämligen att man skall upphöra med den modell för fördelning som innebär ett grundbidrag och ett bidrag relaterat till medlemsantalet och i stället gå över till att ge ett bidrag som enbart är grundat på medlemsantalet. Klart och tydligt säger statsrådet ifrån att SÖ skall göra så i fortsättningen.

Alldeles uppenbart tyckte Helge Hagberg att den första modellen är bäst. Jag vill därför föreslå att Helge Hagberg stöder folkpartiets reservation 12, där vi kräver att de nuvarande fördelningsprinciperna skall gälla även i fortsättningen.

Anf. 38 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Helge Hagberg säger att fem konsulenter, som skulle hjälpa medicinskt handikappade elever i skolan, är ingen lösning. Nej, jag inser också att det inte är någon lösning, men det är i alla fall bättre än att föreslå ingenting, som Helge Hagberg och majoriteten gör.

Helge Hagberg säger att det i stället skulle vara ett finmaskigt nät och att man skulle köpa in medicinsk expertis till skolorna. Men varför föreslår inte majoriteten detta i betänkandet?

Om jag skulle ta fasta på det eländiga ekonomiska läge som Helge Hagberg pekade på i sin första replik, måste jag ändå ställa mig litet tveksam till om 2 milj. kr. skulle ställa Sverige på huvudet. Men jag tror ändå att det skulle bli billigare att gå vägen över dessa konsulenter.

Helge Hagberg tror inte att det prutas på skolhälsovården, men jag vet att det prutas runt om i kommunerna.

Herr talman! Likvärdighetsprincipen kräver att dessa barn inte hindras av sitt handikapp från att gå i skolan. Skolan måste vara tillgänglig även för dessa barn. Med vårt förslag kan man med mycket små medel nå fram till denna likvärdighetsprincip. Det måste vara en riksangelägenhet.

Vi måste i denna kammare ta på oss ansvaret för att göra skolan till en skola för alla genom att ta ett steg närmare så fort vi får ett enda litet verktyg.

Jag vill tipsa Helge Hagberg om att läsa den proposition som nu föreligger om statsbidrag till lärarlöner i gymnasieskolan. Se hur hårt det trycks på likvärdighetsprincipen också för gymnasieskolan! Om man betänker allt som sagts här, så kanske vi kan ta ytterligare ett steg också för de handikappade inom skolan.

Anf. 39 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Vi övertygar kanske inte varandra mera nu, men jag skall som princip bara till sist säga till Björn Samuelson att huvudinriktningen skall vara att man ger mest till den som behöver bäst stöd i skolsituationen. Denna huvudinriktning följs nog också när det gäller anslagen och organisationen inom skolorna.

Det satsas medel för de handikappade, dock inte tillräckligt, men i görligaste mån vad vi ekonomiskt förmår.

Nu är det faktiskt så att vi har ett underskott i statens budget med 50 miljarder. Kommunerna har större möjlighet att få sina budgetar att gå ihop.

Prot. 1985/86:101
20 mars 1986

Anslag till centrala och regionala myndigheter m. m. inom skolväsendet

Därför tycker vi att det på detta område borde vara en ambition för den lokala skolkommunen att klara av anslagen på handikappområdet. Bl. a. av denna orsak kan vi inte följa Björn Samuelsons förslag.

I övrigt har jag svarat Ylva Annerstedt, Birger Hagård och Larz Johansson. Vi har våra ståndpunkter, och jag förstår av inläggen att vi inte följer varandra. Därför vill jag nu bara yrka avslag på reservationerna och bifall till hemställan i utskottets betänkande 12.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 1 (datorbaserat informationssystem, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (avveckling av statens institut för läromedelsinformation)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 2 av Pär Granstedt m. fl.,
dels reservation 3 av Birgitta Rydle m. fl.,
bifölls med acklamation.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 3 (anslag till Rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel för handikappade)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Mom. 1 (ytterligare bidrag till Riksförbundet Hem och skola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Ylva Annerstedt och Lennart Alsén – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (avveckling av bidraget till löntagarorganisationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Pär Granstedt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4 (principerna för fördelningen av bidraget till löntagarorganisationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Ylva Annerstedt och Lennart Alsén – bifölls med acklamation.

Punkt 5

Mom. 1 (elever med medicinskt handikapp)

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 12 för reservation 13 av Björn Samuelson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (anslag till Länsskolnämnderna)

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 65 för reservation 14 av Birgitta Rydle m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Punkt 6

Mom. 1 (medieundervisningen i skolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (anslag till Länsskolnämndernas utvecklingsstöd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

8 § På förslag av andre vice talmannen beslöt kammaren kl. 14.35 att ajournera sina förhandlingar till kl. 15.00, då dagens frågestund skulle börja.

9 § Förhandlingarna återupptogs kl. 15.00.

10 § Svar på fråga 1985/86:419 om en ny landsvägsbro över Ljusnan i Söderhamns kommun, m. m.

Anf. 40 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Olle Östrand har frågat mig om jag är beredd att medverka till att medel anvisas i nästa kompletteringsproposition, så att arbetet kan påbörjas när det gäller landsvägs- och järnvägsbro över Ljusnan i Söderhamns kommun.

Det är ännu för tidigt att säga vad årets kompletteringsproposition kommer att innehålla. Det gäller såväl omfattning som inriktning av eventuella åtgärder. Beredningen inom regeringskansliet avseende kompletteringspropositionen har nyligen påbörjats.

Om regeringen skulle komma att överväga någon form av tidigareläggning av investeringar, kommer givetvis dessa båda projekt att finnas med i bedömningen.

Anf. 41 OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret. Jag hade naturligtvis trott att jag skulle få ett definitivt besked om att vi skulle få de begärda pengarna. Förra året gick man ut med ett pressmeddelande både från arbetsmarknadsdepartementet och från kommundepartementet om att den aktuella landsvägsbron skulle byggas i samband med att 32 milj. kr.

Prot. 1985/86:101
20 mars 1986

Om anställning av piloter från flygvapnet vid civilt svenskt flygföretag

anslogs, och detta uppfattade vi självfallet som ett löfte. Men när anbudet hade kommit in och man upptäckte att det fattades 13 milj. kr. blev det här bygget inte av. Besvikelsen blev naturligtvis mycket stor.

Arbetsmarknadsministern måste förstå att det är en omöjlig uppgift för mig att förklara för de hundratals byggnadsarbetare som går utan arbete i området i fråga att brobygget inte kunde startas, därför att det fattades 13 milj. kr. Efter att ha fått det negativa beskedet har man genom tidningarna kunnat konstatera att regeringen har satsat miljardbelopp i andra delar av landet för att klara de struktur- och sysselsättningsproblem som uppstår. Det är således en omöjlig uppgift för mig att förklara detta.

Jag tycker att det är bra att regeringen har gått in och satsat miljardbelopp i Uddevallaregionen. Av de pengarna går ungefär 800 milj. kr. till väginvesteringar.

Jag tycker att det är bra att man har gjort sammaledes när det gäller Malmöregionen.

Jag tycker att det är bra att man satsar många hundra miljoner i Bergslagsregionen för att klara de problem som finns där. Av dessa pengar har 138 milj. kr. avsatts för väginvesteringar.

Jag tycker att det är bra att man har gått in med ett varvsstöd på över 900 milj. kr.

Allt detta är mycket bra, och det visar att det finns en vilja att klara av strukturproblemen.

Jag kan i detta sammanhang tala om att vi har förlorat lika många jobb i Söderhamn som man har förlorat i Uddevallaregionen och Malmöregionen. Det är bara det att det i Söderhamn har förlorats arbeten under en något längre tid. Fortfarande har vi stora problem framför oss, och det är därför som jag ännu en gång vill uttrycka en förhoppning om att vi får pengar till nämnda brobyggen i nästa kompletteringsproposition.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1985/86:434 om anställning av piloter från flygvapnet vid civilt svenskt flygföretag

Anf. 42 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Lars De Geer har frågat mig om jag avser vidta någon åtgärd för att motverka att statliga åtgärder förhindrar anställning av piloter från flygvapnet under år 1987 vid civilt svenskt flygföretag.

Det finns för närvarande omkring 400 stridspiloter i flygvapnet. För att behålla så många piloter att flygvapnets flygplan kan utnyttjas fullt ut behöver årligen ca 25 piloter nyutbildas om inga avgångar sker. Fram till hösten 1984 var efterfrågan på militära piloter mycket liten från de civila bolagen. Den ökade dock drastiskt hösten 1984.

Det är av säkerhetspolitiska skäl inte möjligt att låta flygbolagen brandskatta flygvapnet på piloter. Därför infördes år 1985 en spärr, som innebär att flygbolagen endast får anställa sammanlagt ett tjugotal piloter under åren 1985–1986. Vilka som omfattas av begränsningarna har preciserats av chefen

för flygvapnet. Men det räcker naturligtvis inte att bara försöka skydda flygvapnet genom sådana åtgärder. Den civila pilotutbildningen måste utökas. De militära stridspiloternas förmåner behöver förbättras, och de måste få bättre möjligheter att från 40-årsåldern kunna flyga andra plan än stridsflygplan. För närvarande förs förhandlingar i statens arbetsgivarverk om löneförmåner för de militära flygförarna.

Förhoppningen har tidigare varit att redan under år 1987 få fram så många civila piloter att flygbolagens efterfrågan på flygvapenpiloter minskar. Detta har omintetgjorts genom att bolagen inte har kunnat ställa flyglärare till förfogande. Därför har begränsningarna förlängts. Regeringen har bedömt att högst tio piloter kan få rekryteras av flygbolagen under år 1987. Varje ökning av denna kvot får negativa säkerhetspolitiska konsekvenser. Det skall på intet sätt döljas att denna begränsning har ett preventivt syfte. Avsikten är att försvåra och försena eventuella övergångar till bolagen samtidigt som utbildningen av militära piloter ökar.

De regler som skall gälla för år 1987 har ännu inte utformats till alla delar. Det beror på flera faktorer, t. ex. omfattningen av den civila pilotutbildningen, utfallet av löneförhandlingarna m. m.

Jag är för närvarande inte beredd att utöka det antal piloter som flygbolagen kan få anställa under år 1987.

Anf. 43 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på frågan.

Till att börja med vill jag understryka att det av försvarspolitiska skäl naturligtvis är nödvändigt att säkerställa tillgången på aktiva piloter i vårt flygvapen. Denna försvarsgrens betydelse för vår säkerhetspolitik är stor, och kostnaderna för att anskaffa och vidmakthålla moderna flygplan och operativa baser är avsevärda. Om brist på fullt utbildade och ögonblickligen tillgängliga piloter skulle minska vårt flygvapens insatsberedskap eller uthållighet i strid vore det utomordentligt allvarligt.

Samtidigt är det för en demokrati synnerligen önskvärt att de metoder som från statens sida används för att hålla kvar piloterna vid flygvapnet stämmer någorlunda väl överens med de på den svenska arbetsmarknaden gällande spelreglerna. Om hänsyn tas till statens dominerande inflytande i SAS, Linjeflyg och Swedair är ett av statsmakterna dikterat förbud för dessa företag att anställa piloter från flygvapnet nästan att jämställa med ett yrkesförbud – den civila flygverksamheten utanför dessa tre företag i Sverige är ju jämförelsevis liten. Det yrkesförbud som tillämpas i andra länder är av annan karaktär, men dem brukar vi i Sverige ej sällan kritisera.

Vad beträffar de två piloter som föranlett min fråga, önskar de rätt att ta civil flyganställning först under 1987 – i år genomgår de båda på egen bekostnad kompletterande civil flygutbildning.

I en skrivelse från chefen för flygvapnet den 29 augusti 1985 – dvs. så sent som för ett halvår sedan – sägs ordagrant: "Företrädare för försvarsdepartementet har bekräftat att inga planer finns att förlänga varaktigheten utöver den tvåårsperiod som överläggningarna med flygbolagen hittills berört." Dessa två år var 1985 och 1986.

Av statsrådets svar i dag tycks framgå att de om yrkesförbud påminnande

åtgärderna avses bibehållas även under 1987, vilket är beklagligt och för de i min fråga berörda, under civil utbildning varande, piloterna direkt tragiskt.

Det skulle vara värdefullt om statsrådet i en replik kunde upplysa om hur länge detta om yrkesförbud påminnande tillstånd skall upprätthållas och med vilka åtgärder det avses bli avskaffat.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1985/86:436 om höjt statsbidrag till gymnasieskolan Capellagården

Anf. 44 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Bertil Danielsson har frågat mig om jag avser att vidta åtgärder i syfte att Capellagården snarast erhåller samma statsbidrag per elev som skolor med likartad utbildning redan får.

Utgångspunkten för frågan är ett uttalande i proposition 1983/84:118 om fristående skolor på gymnasial nivå, där det sägs att statsbidraget per elev i princip bör vara lika stort för likartade utbildningar.

Jag vill här understryka uttrycket "i princip", därför att det nya statsbidraget ju utformades för att ge de gamla skolorna i huvudsak oförändrat bidrag jämfört med tidigare och med hänsyn tagen till deras olika lokalkostnader och möjligheter att från andra håll få ekonomiskt stöd.

Skolöverstyrelsen har i två anslagsframställningar tagit upp frågan.

I anslagsframställningen för 1985/86 föreslog SÖ en justering av statsbidragen som innebar sänkta bidrag för vissa av konstskolorna och höjda för andra samt vissa förändringar i sättet att beräkna bidragen. Regeringen valde att lämna förslaget utan åtgärd och intog ståndpunkten att det knappast kan vara rimligt annat än i undantagsfall att sänka det statsbidrag på vilket en skola byggt upp sin verksamhet.

En förändring av statsbidraget för en skola måste därmed innebära en ökad kostnad för staten. Det är därför angeläget att se till att de ytterligare bidrag som skall ges kommer de skolor till del som har det ekonomiskt mest besvärligt.

SÖ avstod från att lägga fram några förslag i anslagsframställan för 1986/87 i avvaktan på att få in ytterligare ett års bokslut med nu gällande statsbidragssystem. Ett sådant beslutsunderlag föreligger nu.

Från flera av skolorna, bl. a. från Capellagården och ett par av de skolor som Capellagården valt att jämföra sig med, föreligger ansökningar om höjda statsbidrag.

Det är min ambition att försöka bidra till att de fristående skolorna som i dag har statsbidrag skall kunna fortleva och utvecklas.

Anf. 45 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Capellagården på Öland är en utomordentligt fin skola, vilket också skolöverstyrelsen slagit fast i ett remissyttrande alldeles nyligen.

Capellagården har ett sådant värde att dess framtid inte får äventyras på

grund av otillräckliga eller felaktigt beräknade statsbidrag.

Ett rimligt krav är att likartad utbildning skall få likartade statsbidrag, så att man därmed kan arbeta under samma villkor och förhållanden. Den principen gäller inte för Capellagården. Till exempelvis Carl Malmstens verkstadsskola i Stockholm utgår ett mer än dubbelt så högt bidrag per elev som till Capellagården, trots att man arbetar efter samma läroplan. En utjämning är därför mycket angelägen och bör genomföras.

Detta uttalade också riksdagen 1984 genom att slå fast att denna princip borde uppnås så snart tekniska och ekonomiska hinder hade undanröjts. Hur kommer det sig då att det inte på två år varit möjligt att uppnå detta blygsamma mål och genomföra riksdagens beslut? Skall det verkligen behöva vara på det sättet att ledningen för en skola måste skriva på växlar för att kunna klara löner och andra kostnader och hålla verksamheten i gång?

Jag vill också påpeka att det i budgetpropositionen föreslås 3 milj. kr. just för att hjälpa de skolor som vid övergång till ett nytt statsbidragssystem får ekonomiska svårigheter. Varför har inte Capellagården fått hjälp av detta anslag som ändå finns?

Capellagården lever utomordentligt farligt. Dess ekonomi är djupt skadad av det system som hittills tillämpats.

Anf. 46 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Regeringen är ytterst angelägen om att understödja de fristående skolor där konst eller konsthantverk spelar en stor roll i utbildningen. Det är emellertid så att kostnaderna per elev varierar, delvis beroende på skolornas storlek. Det finns skolor som har 16 elever och skolor som har bortåt 200 elever.

Jag vill också säga, att när Capellagården jämför sig med andra skolor, jämför man sig alltid med Carl Malmstens skola, som ligger i Stockholm. Man kunde jämföra sig också med andra skolor som har lägre ersättning. Av de 20 skolor som får ersättning, därför att de bedriver en utbildning som den vanliga gymnasieskolan inte kan ge, kommer Capellagården på sjätte plats i fråga om bidragets storlek.

Anf. 47 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Carl Malmstens verkstadsskola i Stockholm arbetar efter samma läroplan som Capellagården.

Jag har inte krävt, och inte heller Capellagården, att Capellagården skall ha exakt lika högt statsbidrag som Carl Malmstens verkstadsskola, men skillnaden är alltför stor som reglerna nu har utformats. En justering uppåt till en nivå som gör det möjligt att arbeta utan hot om att behöva gå i likvidation – eller hamna i en liknande situation – anser jag vara ett rimligt krav, eftersom såväl skolöverstyrelsen som utbildningsministern har slagit fast att det är angeläget att skolor av den här typen skall fortleva. Man skall inte vara tvungen att leva på ruinens brant, osäker om framtiden dag för dag, för att kunna bedriva undervisning. Det är ett måttfullt krav.

Anf. 48 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag tror inte att det finns några delade meningar mellan oss i den här debatten. Jag vill ändå nämna att Capellagården under föregående budgetår fick ett engångsbidrag på 605 000 kr. vid sidan av det ordinarie statsbidraget, bl. a. för att lösa vissa lån.

Anf. 49 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Jag noterar att utbildningsministern och jag har en likartad uppfattning om värdet av Capellagårdens fortlevnad, och jag tar detta som utgångspunkt för antagandet att en justering av bidraget kommer att ske. Jag önskar också att uppjusteringen, även om den är måttfull, kommer att ske snarast möjligt.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på frågorna 1985/86:431 och 433 om exporten av vapensystem

Anf. 50 Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Maria Leissner har frågat om regeringen under år 1986 beviljat tillstånd till export av kanoner till Indonesien och om detta i så fall stämmer med de av riksdagen fastslagna riktlinjerna för svensk vapenexport. Bertil Måbrink har frågat om regeringen under året beviljat tillstånd till export av hela vapensystem till Indonesien och Pakistan och vad som i så fall föranlett detta.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Som bekant kommenterar regeringen av sekretesskäl inte enskilda affärer på krigsmaterielområdet. Dessa är föremål för samråd med den rådgivande nämnden för krigsmaterielfrågor.

Sverige har under lång tid exporterat vapen till Pakistan. Så är fallet även under innevarande år.

Till Indonesien tillåts för närvarande sådan vapenexport som är en uppföljning av tidigare gjorda åtaganden.

Dessa leveranser sker i enlighet med de av riksdagen fastlagda riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport.

Anf. 51 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret, även om det inte var mycket till svar jag fick.

Det är märkligt att Mats Hellström vägrar att kommentera affären med Indonesien. Det förekommer mycket klara uppgifter, inte minst från Bofors, om att man har fått tillstånd beviljat för export av kanoner till Indonesien. Det lär också ha diskuterats i den rådgivande nämnden.

Inte sedan 1982 har det förekommit export av hela vapensystem till Indonesien. Nu är det då fråga om ett nytt kontrakt om export av kanoner. Jag skulle vilja fråga: Förnekar Mats Hellström att regeringen har tillåtit export av kanoner till Indonesien?

Om sådan export har ägt rum strider det klart mot riksdagens intentioner.

Det är alldeles tydligt att export av vapen inte skall tillåtas om vi tror att dessa vapen kan komma till användning. Jag behöver kanske inte påminna om att vi inte skall exportera till länder som befinner sig i en väpnad konflikt, som har väpnade inre oroligheter eller som kan förmodas förtrycka den egna befolkningen. I fallet Indonesien vet vi att det förekommer väpnade oroligheter på Östtimor och på västra Papua. Dessutom accepterar vi inte Indonesiens beteende i de fallen. Det borde vara solklart att svenska vapen inte skulle få komma till användning i dessa stridigheter. Enligt Amnesty International förekommer det också svåra övergrepp mot de mänskliga rättigheterna.

Vi har fått belägg för att svensk ammunition har använts på Östra Timor, och vi vet att det har förekommit anfall från sjösidan med fartyg som varit bestyckade med kanoner. Det är inte uteslutet att det skulle kunna vara svenska kanoner. Svensk ammunition och svenska kanoner kan alltså, på grund av tillåten export, användas för att släcka människors liv i väpnade konflikter i Indonesien. Därför skulle jag återigen vilja fråga: Förnekar statsrådet exporten, och, om inte, vill Mats Hellström acceptera att svenska vapen och svensk ammunition används mot människor?

Anf. 52 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på frågan.

Mats Hellström säger: "Sverige har under lång tid exporterat vapen till Pakistan. Så är fallet även under innevarande år." Det är riktigt. Under åren 1974–1977 exporterade man krigsflygplan, men därefter har man bara exporterat reservdelsmateriel – det är väl det faktiska förhållandet. Mats Hellström?

I SSU:s debattidskrift Tvärdrag nr 5/6, 1985, svarade Mats Hellström i oktober 1985 på ett brev och sade följande:

"Pakistan har under lång tid varit mottagarland för svensk vapenexport. Under de senaste åren har det emellertid inte tillkommit någon ny affär med Pakistan. Det som förekommit har varit leveranser av reservdelar till tidigare upphandlad materiel."

Enligt tidningsuppgifter gjordes det i februari i år en affär på 700 milj. kr. Det handlade då om Robot 70, alltså ett helt vapensystem. Är denna tidningsuppgift riktig? Jag tror att det är viktigt att Mats Hellström ger ett svar och inte bara kryper bakom sekretesskäl. Har det skett en stor affär med Pakistan?

Hade tiden medgivit det skulle jag ha citerat en del ur den rika floran av Mats Hellströms uttalanden under tiden i opposition. Det är naturligtvis inte trevligt för Mats Hellström att nu få höra dem. Nu medger inte tiden det, men jag vill ändå fråga: Vill Mats Hellström fortfarande hävda att det inte förekommit någon ny affär med Pakistan när det gäller hela vapensystem? Kan Mats Hellström påstå det också i dag? Är det fortfarande fråga om leverans av reservdelar? Står Mats Hellström också i dag bakom vad han sade till SSU:s debattidskrift Tvärdrag i oktober 1985?

Anf. 53 Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Både Bertil Måbrink och Maria Leissner känner ju väl till de regler som gäller för vapenexporten. Det är därför bara en tämligen ytlig debattpoäng som Bertil Måbrink tar när han uttrycker sig litet upprört över att jag skulle hänvisa till sekretesskäl. Bertil Måbrink känner mycket väl till vilka regler som gäller för debatten om vapenexport och att regeringen inte kan kommentera enskilda affärer.

Det som jag har uttalat i tidskriften *Tvårdrag* är alldeles korrekt. Det sades som svar på en felaktig uppgift i en debattartikel om några affärer som skulle ha förekommit. Jag beskrev då att vi sedan lång tid har haft en vapenexport, men något uttalande för framtiden har jag inte alls gjort. Jag bekräftar, som jag gjorde för någon månad sedan, att svensk vapenexport till Pakistan förekommer också i år.

Till Maria Leissner vill jag säga att jag har besvarat hennes fråga. Det gäller inga nya vapensystem utan en uppföljning av tidigare åtaganden – bindande åtaganden som går tillbaka till de regeringar där Maria Leissners partivänner deltog.

Anf. 54 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tror att jag nu vågar säga att vad som har skett efter svaret i SSU:s debatttidskrift i oktober 1985 är att regeringen och Mats Hellström har godkänt en order på krigsmateriel i form av ett helt vapensystem att levereras till Pakistan, och detta har tydligen skett år 1986. Mats Hellström dementerar nämligen när det gäller Indonesien, men icke när det gäller Pakistan. Pakistan är en brutal militärdiktatur, har inre oroligheter, mördar människor och har dessutom konflikter med Indien. Ändå gör man nu ett tvärt kast från oktober 1985 till februari 1986 och ger tillstånd för krigsmaterielexport till ett sådant land.

Anf. 55 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Jag har fortfarande inte fått svar på frågan om det här rör sig om kanoner. Mats Hellström förnekar att det är fråga om nya vapensystem, men glider litet grand med samma typ av formulering som vi har fått höra tidigare när vi har haft frågan om vapenexporten till Indonesien uppe till diskussion i kammaren. Tidigare har det varit klart uttalat att det gällt reservdelar och ammunition, men denna gång är det inte fråga om reservdelar och ammunition. Man kan svårligen beteckna kanoner som reservdelar.

Jag skulle återigen vilja fråga Mats Hellström: Rör det sig om ett kontrakt där man förbundet sig att leverera kanoner, och på vilket sätt står detta i samklang med riktlinjerna för vapenexporten? Jag kan inte på något sätt finna att Indonesien skulle vara berättigat att få ett nytt kontrakt som innefattar kanoner.

Anf. 56 Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Till Bertil Måbrink vill jag återigen säga att vi under lång tid har exporterat vapen till Pakistan. Förvisso har förhållandena i Pakistan skiftat under de år som gått sedan tiden efter andra världskriget när den

staten tillkom. Men jag tror att de flesta bedömare är överens om att läget mellan Pakistan och Indien för närvarande är mindre spänt än under tidigare perioder, kanske t. o. m. än under någon period sedan staten kom till stånd, och det är i och för sig positivt.

Till Maria Leissner har jag ju sagt att det inte handlar om några nya åtaganden, utan den vapenexport som nu tillåts är en följd av tidigare åtaganden. Kanske borde Maria Leissner ta i varje fall en del av sin upprördhet under övervägande. Hon kunde ju ha varit litet intensivare när hennes egen regering satte i gång denna vapenexport.

Det är i en demokrati ingalunda ovanligt att en ny regering får acceptera effekterna av beslut som man har kritiserat i oppositionsställning, när dessa har tillkommit i demokratisk ordning. Det gäller beträffande vapenexporten – och då får man acceptera den – lika väl som på många andra samhällsområden.

Anf. 57 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Får jag bara när det gäller Indonesien, som jag också tagit upp, fråga när de avtal som nu skall följas upp slöts. Har det skett under den socialdemokratiska regeringstiden sedan 1982 eller skedde det tidigare? Jag är litet osäker på den punkten, men jag vill minnas att man slöt sådana här vapenavtal också efter den socialdemokratiska regeringens tillträde.

Vi har nu i varje fall när det gäller Pakistan fått bekräftat att det har skett en leverans av ett helt vapensystem, tydligen under februari månad 1986. Jag menar att det inte kan ha skett en så stor förändring hos militärdiktaturen i Pakistan från oktober 1985 till februari 1986 att den skulle berättiga beviljande av krigsmaterielexport till denna militärdiktatur.

Anf. 58 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Vad jag gjorde när den regering som Mats Hellström kallar för min påbörjade den här vapenexporten är mindre intressant än vad Mats Hellström själv gjorde. Så här säger han i en debatt från den tiden: "Socialdemokraterna har däremot vid upprepade tillfällen i interpellationer och frågor i riksdagen kritiserat den borgerliga regeringen för dess vapenexport till Indonesien, vapen som vi menar har använts mot Östtimor." Jag tror att det vore värdefullt om Mats Hellström gick tillbaka till de gamla riksdagsprotokollen och läste sina egna då upprädda åsikter.

Ytterst är detta en fråga om moral: Till vilken gräns kan vi tänja de riktlinjer för vapenexporten som riksdagen har antagit? Jag anser, att när man tecknar ett nytt kontrakt om ett helt vapensystem, har den gränsen definitivt överskridits. Det borde även Mats Hellström kunna hålla med mig om.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1985/86:101 14 § Anmäldes och bordlades
20 mars 1986 Propositionerna

Meddelande om interpellation

1985/86:132 Ändringar i finansieringssystemet för använt kärnbränsle, m. m.
1985/86:138 Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde m. m.
1985/86:142 Försöksverksamheter i statlig reglering gentemot näringslivet
1985/86:152 Fritidshemsverksamheten

15 § Anmäldes och bordlades

Förslagen och redogörelsen

1985/86:17 Riksdagens revisorers förslag angående statens utgifter för bidragsförskott, m. m.

1985/86:20 Riksdagens revisorers berättelse över granskningen av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet under år 1985

1985/86:22 Fullmäktiges i riksbanken förslag om inrättande av sedeldepåer för riksbanken hos postverket.

16 § **Meddelande om interpellation**

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 20 mars

1985/86:154 av *Göthe Knutson* (m) till justitieministern om forskningsprojektet Metropolit:

Forskningsprojektet Metropolit drivs av myndigheten universitetet i Stockholm. Det har samlat in uppgifter om 15 117 personer födda 1953 i Storstockholm. Men data lagras om fler, exempelvis om biologiska fäder, föräldrar, barn, makar, sambor och dem som hyrt ut bostad till dem. Tvillingar utsätts för alldeles särskilt närgången granskning i manuellt förda extraregister för att kringgå datalagen. Den insamlade informationen kommer i första hand från myndigheternas dataregister. I fråga om en mindre del av materialet har de registrerade själva kunnat märka spår av datainsamlingarna, men aldrig med heltäckande beskrivningar av vad deras fullständiga syfte är.

Metropolitets försvarare hävdar att forskarna endast studerat samband i långa statistiska serier där man inte ser individerna, men det är nog närmast ett önsketänkande. De tillgängliga handlingarna ger en annan bild. Delpopulationerna är oftast så små, något hundratal personer eller så, att det i praktiken blir fråga om studier av individer. Det gäller exempelvis narkotikamissbrukare, tvillingar och vissa straffade. Hittills har det överväldigande arbetet, 80 å 90 %, gällt direkt kumulativ samkörning av allt längre dataserier där personnumren och ofta namnen tydligt framgår. Det är nödvändigt att känna till dessa uppgifter för att få korrekta samkörningar. Påståendet att individuppgifterna inte intresserar forskarna är också fel; eftersom datakvaliteten är av central betydelse, och denna endast kan bli god

genom noggrann kontroll av datainmatningarna, måste exempelvis varje förlossningsjournal med namn och personnummer studeras noga och individuellt. Många personer har varit inblandade i detta arbete, bl. a. studenter. En rad utländska forskare har samarbetat med projektet.

Särskilt statistiska centralbyrån har lämnat ut stora mängder data med personnummer. Alla vi som i höstas och tidigare är lämnat uppgifter till folk- och bostadsräkningen har ju av SCB givits det intrycket att våra individuppgifter inte skulle lämnas vidare. SCB har givit Metropolit kompletta datautdrag. Personnummer har varit med också för sambor och lägenhetsuthyrare. För dessa samkörningsleveranser har SCB ställt krav i standardiserade skriftliga villkor. Dessa villkor föreskriver inte att SCB:s data måste stanna inom Metropolit. Någon formell spärr mot att en forskare lämnar uppgifter vidare till nästa forskare finns inte, och denne kan mycket väl vara en utländsk professor som samarbetar med Metropolit.

Tillgängliga handlingar om Metropolit visar att hemlighetsmakeriet ligger inbyggt som en förutsättning i just denna forskningsmetodik. Den ansvariga myndigheten, universitetet i Stockholm, har emellertid också satt vissa i lagstiftningen inbyggda säkerhetsspärrar ur spel, vilka tillkommit just för att förebygga myndigheters hemlighetsmakeri. Bl. a. har följande förekommit i Metropolitprojektet.

1. Projektet följer inte de rekommendationer som utformats av humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådets etiska nämnd, fastän Metropolitens projektledare suttit med i denna nämnd och själv utformat reglerna. Formellt sett har denna nämnd dock inte prövat just Metropolit.

2. Inga projekthandlingar av något slag har diarieförts. De har endast hållits ordnade, vilket kräver att den som vill få en överblick själv måste gå igenom dem i det rum där de förvaras.

3. Detta har dock varit omöjligt, då Metropolithandlingarna tidvis hållits gömda utom myndigheten på hemlig plats.

4. Universitetet har inte fullgjort diarieföringsskyldigheten för sekretessbelagda handlingar enligt 15:1 sekretesslagen.

5. Man har heller inte upprättat förteckning över universitetets dataregister enligt skyldigheten i 15:11 sekretesslagen.

6. Universitetet har heller inte följt skyldigheten i 7 a § datalagen att hålla en aktuell förteckning över sina persondataregister, där Metropolitens register endast är en del.

7. Särskilt datorprogram för utskrift av registerutdrag enligt 10 § datalagen borde ha funnits alltsedan 1973; sådant programmeras först nu 1986.

8. Alla registrerade borde få utdrag, men universitetet avser endast att skicka sådana till dem som är födda 1953 ("kohortmedlemmarna"). Övriga vars data förekommer i registren blir utan.

9. Det visar sig att universitets- och projektledningen inte satt sig in i hur datalagen gäller. Ända fram till Dagens Nyheters avslöjanden trodde de att registeransvaret enligt datalagen låg hos institutionsprefekten, som också är projektledare. Detta är fel. Ansvaret ligger odelat på myndigheten universitetet i Stockholm, och det gäller för alla universitetets forskningsdataregister med personuppgifter. Också i fråga om offentlighet och sekretess är ansvarsfrågan otvetydig. Enligt den allmänna verkstadgans 8 § är universite-

tets rektor personligen ansvarig när dessa regler inte fungerar i myndigheten.

10. En del har blivit betecknade som "narkotikamissbrukare" efter att vid något tillfälle, kanske av misstag, blivit förda till polisstation. Dessa blev tillfrågade om de ville vara med i ett forskningsprojekt. En del sade ja. De som sade nej betraktades av forskarna som om de sagt ja; deras nej respekterades inte. Alla registrerades i ett manuellt fört register med anteckningar om stickmärken. De kommer inte ens nu att få reda på att så skett eller vad det står om dem, då denna registrering och samkörning inte skyddas av datalagen. Datahanteringen är, såvitt kan bedömas, avsiktligt manuell för att kringgå denna lag.

11. Var och en som önskar kan enligt en grundlagsskyddad rätt få ut kopior av universitetets allmänna handlingar, vare sig om Metropolit eller annat. Dessa skall förses med stämpelmärke. Universitetet har vägrat lämna ut kopior på Metropolihandlingar därför att man dels krävde in expeditiönsavgift mot stämpelmärke som kvitto, dels hänvisade till att man inte införskaffat stämpelmärken att klistra på, eftersom man inte trodde någon skulle komma att begära ut kopior enligt offentlighetsprincipen.

12. Men när dessa insynsskyddsmekanismer satts ur spel, finns fortfarande den sista försvarslinjen kvar: den fria pressen. Men också den har universitetet planerat koppla bort genom att i strid med 1 kap. 1 § i tryckfrihetsförordningen försöka avkräva Stockholms dagstidningar ett förhandstynadslöfte när det gäller kritik av en planerad Metropolitenkät.

13. När till sist all genuin, folkligt grundad kritik väller fram, ställer plötsligt statistiska centralbyråns chef hela 69 078:30 kr. till förfogande för en opinionsannons i Dagens Nyheter. Syftet är tydligen att helt enkelt köra över denna folkliga opinion och tysta denna offentliga debatt genom direkt, mot statsministern och partiledarna riktad, lobbyverksamhet. Statistiska centralbyråns chef låter offentliga medel finansiera politiska inlägg utan att verkets instruktion, regleringsbrev eller annan lag eller föreskrift tillåter detta.

14. Bl. a. rektor för universitetet i Stockholm har skrivit under en passus i annonsen som särskilt bör uppmärksammas: "Den har på ett förödande sätt drabbat enskilda forskare, som följt det nationella och internationella vetenskapssamhällets etiska regler och det svenska samhällets lagar och bestämmelser."

Jag har ovan visat att Metropolit inte följt etiska regler, lagar och bestämmelser. Men här finns en fjortonde och sista punkt för kritik. En myndighet – eller i detta fall snarare två, universitetet och SCB – kan ju aldrig enligt svensk rättstradition ersätta verklig lagenlighet med propaganda, som blott intalar att lagarna följts. Tusentals personer harmas över universitetet i Stockholm och SCB, därför att de uppfattar att dessa myndigheter uppträtt bedrägligt och delvis laglöst. De har inte begärt att pengar motsvarande ett mindre samhällsforskningsprojekt skall kastas bort på sövande propaganda att allt gått riktigt till. De kan inte inse det berättigade i att det i SCB:s annons påstås att det är mera synd om de forskare som arbetat i Metropolit än om alla dem som – på ren svenska – blivit förda bakom ljuset av dem. Men de "kohortmedlemmar" som harmas därför att överheten uppträtt som den gjort har inga pengar för opinionsannonser som skall påverka statsministern och partiledarna.

Mot denna bakgrund får jag ställa följande frågor:

1. Avser regeringen att vidta några åtgärder som följd av att universitetet i Stockholm anser att det är godtagbart att just de legala och andra mekanismer sätts ur spel som tillkommit för att garantera att allmänheten och massmedia hela tiden får insyn i och kontroll av myndigheters verksamhet?

2. Avser regeringen att författningsreglera svenska myndigheters möjligheter att använda oklarheter, fintlighet, Orwells nyspråk och t. o. m. ren lögn i sina relationer med medborgarna?

3. Avser regeringen att vidta några åtgärder som följd av att statistiska centralbyrån disponerat sina medel för en dyr opinionsannons riktad till statsministern och partiledarna och därmed utövat lobbyverksamhet i rent politiska frågor?

4. Avser regeringen att tillgodose statistiska centralbyråns önskemål att datalagen inte längre skall tillämpas för dess dataregister och att myndigheten inte längre skall stå under datainspektionens tillsyn?

17 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 19 mars

1985/86:439 av *Björn Molin* (fp) till socialministern om rätten till prisnedsättning på läkemedel:

Regeringen har i budgetpropositionen aviserat vissa begränsningar i rätten till nedsättning av priset på läkemedel.

Jag vill med anledning härav fråga socialministern om den föreslagna förändringen kommer att föregås av en expertutredning med medverkan av läkar- och läkemedelsexpertis och om förändringen avses gälla även läkemedel till patienter med kroniska eller återkommande mag- och tarmsjukdomar, såsom gastrit.

18 § Kammaren åtskildes kl. 15.31.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Gunborg Apelgren